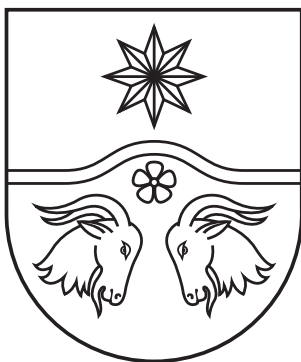

Євген Букет

ІСТОРІЯ
УКРАЇНСЬКОГО
СЕЛА

КОЗИЧАНКА

Київ
Видавництво
“ЛОГОС”
2003

ISBN

Рецензент: Кочубей Лариса Олександрівна -
Завідувачка науковим відділом реферування інформації Книжкової
палати України, кандидат історичних наук.

В історії міст і сіл України ще багато білих плям. Завдяки ентузіазму мешканців Козичанки та наполегливій праці автора написана ще одна її сторінка. До книги "Історія українського села Козичанка" увійшли народні перекази, архівні, статистичні і фотоматеріали, які систематизовані у 21 тематичний розділ. В них простежено історію Козичанки від найдавніших часів до сьогодні.

*Історію Козичанки
написав Євген Букет
Приурочено до свята Храму і
Різдва Христового —
7—8 січня 2002 року*

Особлива подяка Анатолію Петровичу Марчуку, відомому українському художнику - ініціатору написання цієї книги, за значну допомогу в зібранні матеріалів, макетуванні, художньому оформленні та виданні.

Автор щиро вдячний Валерію Вікторовичу Обухівському, засновнику краєзнавчого музею села Бишева, за надані консультації з досліджень краєзнавства та рукописи.

Автор дякує Галині Іванівні Пищенко, завідувачці сектором Редакційного відділу Апарату Верховної Ради України, за змістовні і суттєві доповнення в зібранні матеріалу та упорядкуванні тексту.

ПЕРЕДМОВА

Історія малої батьківщини, історія рідного краю... Ці поняття невід'ємні одне від одного, як не можна відділити людину від життя, від домівки, вулиці, де минуло її дитинство. Це все те, що складає велике і величне, те, що зветься народом, Батьківщиною.

Повернення до історії своєї малої батьківщини, села, краю вже давно на часі. Бо саме через неї ми більше спізнаємо себе, своє коріння й витоки, те невичерпне джерело народної мудрості, що допомагало нашим предкам вистояти у скрутні години воєнних лихоліть, боротьби за своє визволення, не давало на довгому історичному шляху втратити свою самобутність та духовну культуру.

На жаль, час не щадить ані людей, які творили цю історію, ані її саму, стираючи в пам'яті поколінь події та факти, піддаючи їх забуттю, однак воно не зберігаючи творинь рук людських.

Але всупереч закономірному руху вперед все ж таки історія залишає нам у спадок ще не прочитані сторінки цієї великої книги людського буття. Іноді, досліджуючи їх, відкриваєш для себе раніше не знане про свою місцевість і своїх земляків.

А цього можна досягти тільки люблячи свій рідний край, його людей, а отже, краєзнавчими пошуками.

Минулого літа мені довелося познайомитись з юнаком, для якого ці слова стали не просто звуком, а змістом життя. Євген Букет, студент Київського національного університету імені Тараса Шевченка, дослідник історії свого краю. Уже своїм першим дослідженням, нехай поки що не зовсім ґрунтовною науковою роботою, відкрив одну зі сторінок - історію села Грузького, звідки й родом. Перша проба пера, робота у столичних бібліотеках, наукових архівах, а заодно зі своїми земляками виявилися вдалими й надихнули Євгена на подальшу працю із краєзнавчої тематики. Крок за кроком, досліджуючи маловідомі й зовсім забуті сторінки нашої історії, автор зібрав великий за обсягом матеріал історичного періоду, опрацював відповідну літературу, записав спогади учасників подій. Аналізуючи це, Є. Букет заявив про себе як дослідник-краєзнавець.

Перед вами, шановний читачу, його друга книга. Для її написання використана значна література, головним чином це архівні, документальні та фотоматеріали, спогади. У ній також містяться матеріали з топо- та гідронімії, державних та громадських установ, легенди. Іншими словами, тут усюди відчувається людина, її діяння і особисте ставлення автора до описаних ним подій минулого та сьогодення, простежується духовний місток між колишніми і прийдешніми поколіннями.

На мою думку, автор робить дуже добру, всім необхідну справу. Бо, напевно, зрозумів, що відродження України, її становлення неможливе без

повернення до історичної пам'яті та духовної спадщини свого народу. Тому й обрав для цього історичне краєзнавство, щоб віддати шану відомим людям свого краю та його історії.

Думаю, доцільно сказати, що написання цієї книги від ідеї до виходу у світ було б неможливим без тісної співпраці з художником А.Марчуком, який і надихнув автора.

Мені також довелося співпрацювати з цими чудовими людьми. Від чого як викладач історії отримав задоволення. Хотілося б і надалі спілкуватися з цими цікавими людьми.

А від себе хочу додати, щоб ці краєзнавчі розвідки Є. Букета продовжувались, і побажати йому творчої наснаги, глибоких, змістовних досліджень на обраному ним шляху. Початок уже є. А втім, судити читачеві.

В.В.Обухівський, викладач історії
Бишівської загальноосвітньої школи I-III ступенів,
керівник історико-краєзнавчого музею.

*Село моє - це Сивка річка,
Що з чистого струмує джерела,
Прозорий ранок, прохолодна нічка,
Калина, що у лузі розцвіла.*

*Село моє - це ліс, діброва,
І неповторна їх краса,
І пісня солов'їна світанкова,
Що лине в сині небеса.*

*Село моє - це рублена криниця,
І життєдайна в ній вода,
Це жито, що у полі колоситься,
Волошка ніжна в житі зацвіта.*

*Село моє - це трудівничі будні,
Дбайливими руками доглянута земля.
Село моє - це працьовиті люди,
В щоденній праці їх краса.*

*Село моє - це пісня колискова,
В ній доброта і мамина любов.
Учила нас матуся вірною любов'ю
Любити землю і своє село.*

*І де б я не була, в якому краї,
До рідної хатини стежка поверта,
Закохана душа моя співає,
Село дає наснагу для життя.*

Ці щирі віршовані рядки належать поетесі Галині Петрівні Павленко. Вона оспівала в них своє рідне село Козичанку. У поетичній збірці Галини Павленко "Розбите серце"(10)¹ кожне слово кличе до її батьківщини. Хто хоч раз побував у Козичанці, не лишиться байдужим до цієї казкової землі.

"Бо є там тиха річка і сільський млин, верба стара, немов сестра журби земної, і сивий Бог щоранку сходить з неба, росами козичанськими бродить босоніж, і стає пресвітло й гарно усім: людям, деревам, квітам..." (Олена Зорич)(10; С.36).

¹ Номер зі списку використаної літератури.

ПЕРШЕ ПОСЕЛЕННЯ НА КОЗИЧАНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Мальовнича природа зачаровує, торкає в глибині душі потаємні струни, допомагає бачити світло в житті.

Можливо, зачарувала вона і давніх русичів, які ще у IX столітті побудували неподалік своє городище.

Це було стратегічне укріплення четвертого Змієвого валу, який тягнеться полями сучасної Макарівщини від села Борівки до села Соснівки.

Вали були зведені ще в сиву давнину і призначалися для оборони князівської столиці - Києва від кочових племен. Народні перекази приписують будівництво Змієвих валів рівноапостольному київському князю Володимирі. В Іпатському літописі говориться: "Де Володимер, страдая недостатке городов, нача ставя их по Остру, Суле, Стугне, Ирпеню." (22) А за іншою легендою, давньоруські богатири, перемігши змія, впрягли його в плуг і зробили великі борозни, щоб захистити свої землі. Завдяки цій легенді Змієві вали і отримали свою назву.

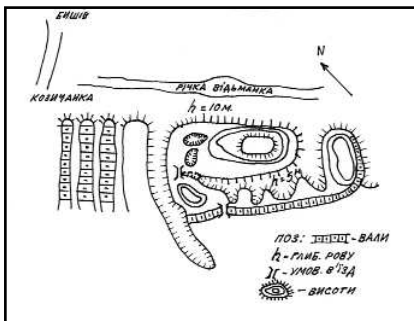
Четвертий Змієвий вал неподалік села Козичанки. Фото А. Марчука, 2001 р.

Рештки Змієвих валів збереглися і до наших днів у багатьох районах Київщини, частково у Житомирській та Черкаській областях. Найбільше їх на правому березі Дніпра між річками Россю, Ирпенем та Здвижем.

За часів Київської Русі територія нинішньої Київщини була досить розвиненою економічно та культурно.

У Придніпров'ї навколо Києва, захищеному Змієвими валами, існували сотні городищ і селищ, багато з яких часто згадуються в літописах, інших письмових джерелах та усній народній творчості. У межах сучасного Макарівського району таких поселень було дещо менше, і мали вони здебільшого характер укріплень. Розташовувалися ці укріплення понад Змієвими валами кожні 5-8 кілометрів, щоб вчасно сповіщати один одного про наближення ворогів. З літописів нам відомі такі поселення, як Мутижир (нині Мотижин), Здвизень (Рожів), Андрієво (Андріївка) та Небоське (Небилиця). Проте ми вже ніколи, мабуть, не дізнаємося про давні назви десятків інших поселень, що існували в ті часи на території сучасної Макарівщини. Історія поховала для нас і давню назву городища, що знаходилося неподалік Козичанки.

Це городище було побудоване на високому схилі біля річки і оточене з боків ярами та долинами річкової заплави. Воно мало лише одну неукріплену сторону - з напільного боку. Тому там зводили штучне укріплення у вигляді валу та рову. Висота валу подекуди сягала 4-5 метрів. Саме ж городище мало таку форму:

Умовна схема городища в урочищі Відьманка, складена В. Обухівським, Є. Букетом та А. Марчуком під час польової розвідки на місцевості 13 жовтня 2001 року.

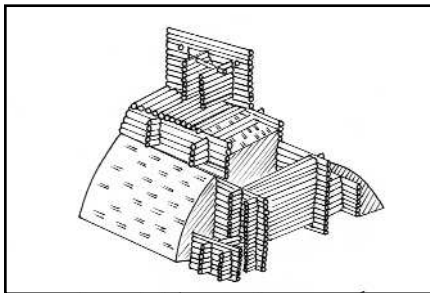
Малював О. Павленко

Схил, на якому знаходилося городище, був дуже крутим, у верхній частині підрізувався 2-3 уступами. Залишки в'їздів у городище простежуються й досі з боку поля у вигляді розривів у валах, шириною 5-8 метрів. Зруби у валах будувалися з дуба і заповнювалися землею (так звані городні). Це підтверджують розкопки культурного шару та знахідки в ньому.

На території городища знаходилися житлові й господарські приміщення, причому будувалися вони по краю внутрішньої площі. Головним чином це напівземлянки. Там же були й господарчі ями до одного метра глибиною. Загальна ж площа городища становила 0,7-0,8 гектара.

Це укріплення знаходилося за три кілометри на схід від Козичанки, в урочищі, що тепер називається Відьманкою, над однойменною річкою,

що впадає в Ірпінь². За легендами, існує чотири версії назви городища: Відьманка, Відьмарка, Вірмарка, Відменка.

Конструкція Змієвого валу із заборонами поблизу населеного пункту, на проїздах (з фондів історико-краєзнавчого музею селища Бишів).

Малював О. Павленко

Під час археологічних розкопок тут виявлені уламки давнього посуду. Він тонкостінний, жовто-рожевого кольору, орнаментований чотирма-п'ятьма вузькими паралельними лініями (22).

За народними переказами, князь мав у замку 20 дружинників. Для спостереження біля валу робили насипи і на них ставили башти. Коли наближались кочівники, вартіві сповіщали один одному, звідки і в якому напрямку вони йдуть.

Стародавнє городище в урочищі Відьманка

Фото В. Обухівського, 2001

Поблизу укріплення знаходилось також невелике, видовженої форми селище. Це неукріплене поселення, "село", простягалось на 100-200 метрів. Тут мешкали люди, які займалися землеробством, скотарством, рибальством. Коли нападали кочівники, вони ховалися в укріпленому го-

² В архівних документах кінця XIX століття річка Відьманка називалася Дикая або Ольхова.

родищі, що складало із селищем один населений пункт. Тільки в XI столітті на Київщину було здійснено 16 грабіжницьких набігів (19). Стародавнє городище і селище при ньому були повністю знищені під час монголо-татарської навали 1240 року.

З розповідей старожилів села Козичанки збереглося багато всіляких легенд про Відьманку. І більшість з них пов'язані з древнім городищем, яке було зруйноване татарами. Існування населеного пункту підтверджують також п'ять курганів, один із яких знаходиться в Козичанці поблизу церковної території, другий дуже добре зберігся у Відьманці з бишівського боку, інші три - на полях біля валу, що тягнеться до Соснівки. Вони зараз уже майже непомітні, як і сам вал. Проте у XIX столітті четвертий Змієвий вал був висотою від 3 до 7 аршинів (2-5 метрів), а в середині XVIII століття його висота сягала 7-10 метрів і він був доволі крутим (11; С.60).

Городище у Відьманці перебуває під охороною Інституту археології Національної академії наук України, у 70-х роках XX століття було надіслано експедицію, яка обстежила цю історичну пам'ятку.

Курган в урочищі Відьманка.

Фото А. Марчука, 2001 р.

ЗАСНУВАННЯ КОЗИЧАНКИ

Зібравши разом усі легенди, що збереглися у пам'яті народній, і, розташувавши описані в них події у хронологічному порядку, простежуємо

цікаву й досить драматичну історію поселення при городищі Відьманки, яке потім у народі назвали Диким.

Після 1240 року, коли монголо-татари зруйнували городище, існування якого підтверджують і археологічні розкопки, там ніхто не жив.

Багато людей були вбиті й забрані в полон. Але відьманці, рятуючись від смерті й полону, втікали на захід, переховуючись у густих лісах. Неподалік Відьманки оселився у землянці дід, якого прозвали Козій. Він у чаргарниках на захід від села, за невеличкою річкою, що несла свої сиві води до Ірпеня, розводив кіз. Ось там люди й знаходили притулок. Повертатись їм було нікуди, бо на місці колишнього села лишилися руїни і попелища. Так і zostалися вони жити біля діда Козія та назвали на його честь своє нове село КОЗИЧАНКОЮ.

Старожили й дотепер розповідають, що село Козичанка засноване в середині XIII століття.

Проте вічно навала тривати не могла. 1321 року прийшов на українські землі литовський князь Гедимін. У вирішальній битві на річці Ірпені, недалеко від сучасного села Білогородки, татари були розбиті й вигнані за межі України. Після цього люди поверталися до спалених селищ і відбудовували їх. Тоді, у 1321 році, піднімалися з руїн і Відьманка, і Бишів³.

За легендами, у Відьманці в цей період було велике село з двома чи трьома церквами (на фундамент однієї з них із бишівського боку потрапили плугами при розорюванні землі у 50-ті роки XX століття). Знаходилося це село над невеликою, але повноводною річкою, до якої з Ірпеня заходили човни, а пізніше й козацькі чайки. Люди згадують, що в урочищі було знайдено старовинний якір.

У ті часи Відьманка славилася великими базарами, де можна було побачити чумаків. Одне з урочищ, на схід від сучасної Козичанки, і досі зветься Чумаковою долиною.

На початку XVII століття у селі було так багато козаків, що його називали Козацьким. А належало воно, можливо, як і Бишів, до давніх митрополичих маєтностей (згадки про козаків, зокрема існування Відьманки у XVII-XVIII століттях, підтверджує знайдена в урочищі козацька люлька XVIII століття).

У селі стояли корчми, де також зупинялися чумаки та козаки. Час від часу мирне життя села порушували набіги кримських татар, але жителі його мужньо оборонялися і швидко відбудовували зруйновані будівлі. Та одного разу не витримали відьманці натиску ворогів і їхнє село було спалене татарами. Це було в середині XVI століття⁴.

³Л.Похилевич зазначає, що в Бишеві, за легендою, яка збереглася серед жителів, у епоху розквіту села (імовірно, кінець XV—XVI століття) було шість церков. Коли їх побудовано і коли перестали вони існувати, цього ніхто не міг сказати уже в XIX столітті (11; С. 60).

⁴Л.Похилевич повідомляє, що Бишів після татарської навали в середині XVI століття лишився розореним та порожнім. Також про татарський шлях і татар, які руйнували церкви і були розбиті в середині XVI століття під Рожевом, згадано в документах "Архива Юго-Западной России" (11; С. 60).

Уже потім козаки, йдучи по колу, шапками насипали кургани, у яких ховали своїх хоробрих братчиків. Проте це лише народний переказ. А дві справді козацькі могили знаходяться в лузі біля урочища Круглик.

Предмети XVII-XIX століть, знайдені в урочищі Відьманка під час розкопок (з фондів історико-краєзнавчого музею села Бишів). Фото А. Марчука, 2001 р.

Існує й версія, що село КОЗИЧАНКА отримало свою назву на честь заможного місцевого роду, який нібито володів Відьманкою і навколишніми землями з кінця XV століття. Їхнє помістя було розташоване на території сучасної Козичанки. Є згадка, що у 1693 році серед володінь Братського монастиря у Києві значиться подарований Агафією Козичанкою та Христіною Лешкевич двір Сверхківський біля церкви Глібо-Борисовської (5; С.19). Люди з Відьманки згодом (кінець XVII - початок XVIII століття) повністю переселилися в нове село при маєтку. Установлено, що назва "Козичанка" - давній антропонім і походить від прізвища Козій або прізвища Козичанка.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Козичанка належала до Бишівського маєтку, і згадки про це село пов'язані з поміщиками Харлінськими.

Біля села були стародавні замчище і селище, які на сьогодні майже стерті. У народі замчище називалося Відьманкою, а селище - Диким. Ніяких легенд не збереглося, проте стародавні історики схильні вважати, що в IX-X століттях тут було давньоруське городище. Це підтверджують і археологічні розкопки. Є думка, що Диким село назвали в 1240 році після нападу монголо-татар, які дотла спалили його. Після цього там ніхто не жив.

У 1843 році козичанське помістя виділилося з грузецького. Його разом з Пустою Вільською та частиною села Соснівки купив Гаврило Крижанівський у поміщиків Харлінських. Синам Крижанівського землеволодіння належали і наприкінці XIX століття. Антону було виділено 683 десятини землі (1 десятина = 1,09254 га; 1 гектар = 10000 м²), а Казимиру - 505 . Жителів тут нараховувалося 787 осіб (12; С.64).

ВЛАСНИКИ КОЗИЧАНКИ У XVI-XIX СТОЛІТТЯХ

Перші письмові згадки про село Козичанку датовані серединою XVII століття і пов'язані з поміщиками Харлінськими (18; С.57). Саме з цього часу ми можемо відшукати архівні документи, в яких зафіксована історія Козичанки - села за 58 кілометрів від Києва, за 31 кілометр від сучасного районного центру Макарова та за 25 кілометрів від найближчої залізничної станції Фастів, що розташувалося понад річкою Сивкою, яка несе свої води в Ірпінь.

Як і тисячі інших українських сіл, "красиве наше село Козичанка, все потопає в лісах, у садах", - писала свого часу Галина Павленко (10; С.31). І красу воно несе крізь віки, щоб нащадки поважали цю землю і пишалися своїм корінням.

З кінця XVI століття польські шляхтичі Харлінські на тривалий час заволоділи Бишевом і навколишніми хуторами і селами. Вони відомі в історії не лише жорстокими знущаннями над кріпаками, а й насильницьким насадженням католицизму. В XVII столітті Харлінські побудували у своїх володіннях два замки. Один знаходився у Бишеві і вважався центральним. Другий можновладці звели у Грузькій і з нього наводили жах на мешканців своїх західних володінь, до яких тоді належали село Козичанка та ще кілька невеликих сіл (3; С.4).

1649 року під час визвольної війни в козичанських чагарниках знаходили притулок поляки, яких козаки Богдана Хмельницького гнали на захід (4; С.51). Вони згодом викорчували тут дерева і будували хати. Ще й досі серед козичанців багато польських прізвищ.

Але, на жаль, визвольна війна ненадовго звільнила українців від польського гніту. Поляки знову поверталися до своїх володінь і відновлювали колишні порядки з особливою жорстокістю.

Незабаром проти польських магнатів починають повставати селяни. У 1746 році гайдамацький загін Гапона (уродження містечка Рожева) розгромив садибу козичанського орендаря (6; С.431).

У вересні 1757 року з Козичанки втекли кріпаки шляхтича Харлінського (28, Л. 126-127).

Гайдамацький рух, що з 30-х років XVIII століття охопив усі навколишні землі, спричинив у 1768 році найбільше в історії України повстання проти польських поневолювачів, яке отримало назву "Коліїщина". Навесні 1768 року в селі побували гайдамаки відомого ватажка - грузчанина Івана Бондаренка. Щоб надати своїм родичам деякі кошти для виїзду з Грузької до Московської держави, Бондаренко послав свого друга Нечаєнка з кількома гайдамаками на околиці Грузької, де вони пограбували місцевих орендарів (3; С.39).

У 1809 році в Козичанці було 78 дворів, проживало 624 особи (29).

1843 року вся бишівська маєтність була у великих боргах. Вони виникли з вини одного з останніх Харлінських - Франца. Помістя було продане з громадських торгів, за винятком Воробіївки (нині - Горобіївка), яка залишилася за Анною Михайлівною Харлінською, та Грузької, яка з 1840 року належала Дарині Феліксівні Харлінській-Фрейганг.

У 1843 році Козичанка дісталася з торгів Гаврилу Антоновичу Крижанівському разом з Пустою Вільською (нині - Вільне) та поміщицькою частиною села Соснівки. Також до його маєтності належала Вільшка Дивинська. Гаврило Крижанівський з 1843 року заснував свою резиденцію та управління досить значною маєтністю у Пустій Вільшці, чим виділив її серед інших своїх сіл.

Католикові Гаврилу Антоновичу Крижанівському належало загалом 3545 десятин землі. 1844 року він побудував у Козичанці винокурний завод, який продали одразу ж після його смерті сини Антон та Казимир.

9 квітня 1847 року козичанський винокурний завод був спалений. Виним у підпалі визнали мешканця села Андрія Форостовця (30, Л.4-11).

Гавриїл-Каєтан Антон-Ігнатієв Осипів Іван-Матвєєв Крижанівський мав чотирьох синів. За заповітом, Іполиту Гавриловичу Крижанівському дісталася Дивинська Вільшка з 380 десятинами землі, Казимиру та Антону-Діонісію - Козичанка, Пуста Вільшка та Соснівка, а четвертому сину, Клеменецу-Бальтазару, - решта майна, що залишилося від батька.

Вільшку з маєтком та 666 десятинами землі при ній Крижанівські продали у 1876 році генерал-майору Павлу Івановичу Кашпему. А в 1879 році була продана і їхня частина Соснівки. Її разом з 118 десятинами польової землі та 60 десятинами лісу придбав Павло Емілійович Ромер - дійсний статський радник (12; С.64).

Антон і Казимир залишилися жити в Козичанці. Одному належало 683 десятини землі, а другому - 505.

Історія не зберегла пояснення, чому діти Гаврила Крижанівського лишили собі саме Козичанку. Можливо, і їх зачарували мальовничі краєвиди цієї дарованої Богом землі.

Цікавий факт.

Уродженець Козичанки Семен Паламар відбував військову службу в місті Оренбурзі разом з Т. Г. Шевченком, але на відміну від Тараса Григоровича відбув повний термін служби, потім повернувся до рідного села і оселився на вулиці, яка тепер має назву "Пролітарка".

А. Марчук "Ставок на річці Сивці", 1993, полотно, олія, 60 x 90.

ІСТОРІЯ КОЗИЧАНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

До 1780 року жителі села Козичанки були прихожанами Грузецької церкви. Цього ж року поміщик Харлінський побудував дерев'яну церкву в ім'я Різдва Христового та наділив її землею. Відтоді Козичанка мала окремий приход.

Церковна земля розміщувалася (за планами 1813 року (ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 768)) на ділянках: при дорозі з Козичанки в Бишів з лівого боку - 10 десятин, біля урочища Рудки Відманки та Панського болота - 10 десятин, біля урочища Майдану - 10 десятин та біля урочища Грушоватого, на якому дрібний ліс - 5 десятин.

У 1845 році ця церква згоріла, 1849 року на її місці була побудована нова, теж в ім'я Різдва Христового. Вона була прирівняна до шостого класу і мала за законом 45 десятин землі (11; С.62). Зі старої церкви прихожанам вдалося винести іконостас, який потім встановили у новій. За легендою, його робили на замовлення імператриці Катерини II для однієї з но-

вих московських церков. Але цариці він не сподобався, і цей іконостас був подарований новозбудованій козичанській церкві. Загалом іконостас мав 50 ікон різного розміру в позолочених різьблених рамах неймовірної краси. "Царські врата" церкви Різдва Христового теж були позолочені і склалися з чотирьох ікон. У церкві було 12 дорогих риз, вишитих ниткою із золотою смужкою. Після революції 1917 року при церкві було організовано дитячий хор і театральний гурток під загальною назвою "Просвіта", яким керував батюшка Горенко. Його наступник - Василь Іванович Пашкода - був останнім козичанським священиком.

У 1928 році церкву закрили, познімали хрести і пізніше розмістили там клуб і бібліотеку. Хрести, ікони та ризи забрали співробітники НКВС.

Церковний хор, який складався з п'ятнадцяти осіб, ще деякий час співав у грузецькій церкві. Козичанським півчим давали місця на криласах.

За часів фашистської окупації козичанська церква знову відновила богослужіння. Німець привіз три дзвони, і чоловіки ланцюгами затягли їх на дзвіницю. Ікони в церкві були досить непримітні порівняно з попередніми.

У листопаді 1944 року церкву знову закрили і відновили в її приміщенні клуб. А вже 1949 року за наказом районного керівництва, який підтримала голова сільської ради Домаха Пилипівна Пустовіт, церкву розібрали і з цих же матеріалів побудували клуб, але на новому місці. Ще довгий час люди не ходили до клубу, бо вважали це гріхом. Така ситуація була характерною для багатьох сіл України.

Мешканці села зберегли у своїй пам'яті вигляд церкви, яка знаходилась на центральній вулиці села, навпроти обеліска пам'яті: "Дерев'яна будівля у формі хреста. Невеликі віконця в 2,5 метра від землі. Оббита шалівкою, але всередині збудована без єдиного цвяха. Ззовні стіни покриті товстим шаром білої стійкої фарби. Церква стояла на каменях так, що хлопчак могли під нею пролазити.

Велика баня із дзвіницею знаходилась над хрестоподібним розширенням церковної будівлі, ближче до вулиці, мала баня стояла за першою. Вхід до церкви був у дальній частині будівлі з боку церковного цвинтаря. Вівтар був у центрі за іконостасом, з протилежного боку - криласи для півчих, сходи до яких розміщувалися в дальній частині будівлі зліва при вході".

Навколо церкви росли груші, посаджені ще у XVIII столітті. За церквою знаходився давній курган, який нині розораний і малопомітний, але ще в 30-40 роках минулого століття він був досить виразним і діти спускалися з нього на санях та лижах.

Церква спочатку була обгороджена парканом із двометрових дощок, але у громадянську війну в село заїхали більшовики, розібрали і попалили ті дошки. Тоді селянське товариство обгородило церкву дубовим частоколом. Зліва на території церкви знаходився цвинтар, на якому хоро-

нили священників. Там дозволялося ховати і будь-кого з мешканців села за окрему плату (на початку XX століття поховання коштувало 100 рублів).

У 30-х роках XX століття вандали ночами розкопували ті могили.

Люди не хотіли, щоб нищили їхню святиню. Але керівників села від цього злочину відмовити було неможливо. Бані церкви в ім'я Різдва Христового знімав п'яниця, який казав: "Кажуть люди, що я п'яниця, а я з цього привозу ще не пробував". За цю роботу голова сільської ради Домаха Пилипівна Пустовіт пообіцяла йому багато горілки...

На тому місці, де була церква, діяв сільський магазин (з 1954 по 1979 роки). А в 1988 році свята церковна земля була продана сільською радою заїжджій людині. Зараз на церковному цвинтарі, на кістках декількох поколінь нові власники зводять господарчу будівлю.

Місцина, де знаходилася церква Різдва Христового

Фото А. Марчука, 2001 р.

У середині 90-х років XX століття мешканець Козичанки Павло Кращенко ініціював збір коштів на відбудову церкви, але ця спроба через тяжке матеріальне становище та інфляцію селян ні до чого не привела.

РОЗВИТОК СЕЛА НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

На 1900 рік у Козичанці було 111 дворів, у яких проживали 1319 осіб (629 чоловіків та 690 жінок). Землі було 2354 десятини, з яких поміщикам належало 889 десятин, церкві - 45, селянам - 1412, іншим мешканцям - 8 десятин. Господарство у поміщиків і селян велося за трипільною системою.

У селі на 1900 рік діяли: одна православна церква, одна приходська школа, два поміщицькі водяні млини з одним робітником у кожному та дві торгові лавки. Пожежній частині села Козичанки належали дві бочки та два багри (довга жердина з гаком), вона утримувалася за рахунок селянського товариства, яке витрачало на її потреби близько двох рублів на рік. Селянське товариство мало один хлібний магазин.

Господарчі будівлі А. Крижанівського.

Фото 1934 року.

Антон Крижанівський жив на горі, над річкою Сивкою, а маєток його рідного брата Казимира знаходився у селі, на тому місці, де зараз Будинок культури. Біля маєтку був посаджений чудовий сад. Липи, що були висаджені навколо маєтку, частково збереглися й досі. Сад та інша маєтність Казимира Крижанівського були обгороджені загостреними зверху дубовими палями висотою 2-2,5 метра.

Маєток Антона Гавриловича Крижанівського, а також його стайні й деякі дерева, посаджені в ті часи на території, збереглися й донині.

* * *

У 1861 році при церкві Різдва Христового в Козичанці було відкрито однокласну приходську школу. Спочатку вона розміщувалась у невеликій хатині разом з торговою лавкою. Її відвідували близько 20 дітей. У 1887 році на утримання школи селянське товариство виділяло 60 рублів, навчалися там тоді 30 хлопчиків та дві дівчинки (31). На початку XX століття школа працювала в попівському будинку. Навчалася там третина усіх дітей шкільного віку. 25 квітня 1911 року в селі відкрилася нова школа. Це була земська чотирикласна школа, в якій навчались майже всі діти.

Козичанська школа, збудована 1911 року

Фото А. Марчука, 2001 р.

Сприяв відкриттю цієї школи Терентій Феодосійович Олексієнко, який пізніше працював у кредитовому товаристві. Дітей навчали кілька вчителів і священник. Серед навчальних предметів були: арифметика, слов'янська мова, Закон Божий, граматики, історія. До 1914 року Гордій Васильович Ходак викладав у ній також фізкультуру і військову підготовку. У школі тоді була досить сувора дисципліна. Тих, хто її порушував, карали різками або лінійкою по пальцях. До засвоєння навчальних дис-

циплін ставилися дуже вимогливо. Наприклад, Остап Марчук ходив 12 років у перший клас, бо не засвоїв читання, так і не закінчив його. Але незважаючи на існування школи, більшість жителів Козичанки були неосвіченими та неписьменними.

* * *

Наприкінці XIX століття навколо села виникають хутори: хутір Відьманка (2 двори, 23 мешканці, 7,5 десятини орендованої землі) та хутір Майдан (1 двір, 5 мешканців, 12 десятин землі). Там на своїй землі оселяються найзаможніші селяни.

На Майдані жив із сім'єю Максим Суховій. Він мав 400 дуплянок бджіл між Юрівкою та Веселою Слободою. Мед купували купці з багатьох великих міст і містечок України. Найближча пасіка (350 дуплянок) була у родини Мегедів (Мар'янівка), а Назар Максимович Суховій побудував на родинній землі криницю в 25 криничних кругів.

За довгі роки на місці зруйнованої древньої Відьманки утворилось болото, яке заросло чагарниками. Люди там не ходили, бо боялися, щоб їх не вкрали відьми. Земля ця належала Антону Крижанівському, він віддав її в оренду братам Родіону і Сергію Мартиненкам, які приїхали на ці землі з-під Білої Церкви. Вони побудували над болотом, на схилах, перші дві хати і назвали свій хутір на честь давнього городища Відьманкою. У 1904 році, під час Російсько-Японської війни, до Відьманки переселилися ще два Мартиненки. Усю родину через це люди прозвали "японцями". 1906 року вони викупили цю землю у Крижанівського.

Цього року купували тут землю й інші селяни. Хутір розрісся дуже швидко, і вже у 1924 році його населення становило 38 осіб. Хати будували з обох боків болота. Відьманка належала до Козичанської сільської ради. Діти ходили у Козичанську школу, їхні батьки працювали у місцевому колгоспі. На хуторі була чудова земля, де росли прекрасні сади, вирощені дбайливими господарями. У 30-х роках XX століття там було близько 60 садів (20 із козичанського боку і 40 з бишевського). З 1936 року згідно з указом Комуністичної партії про знесення хуторів Відьманку почали зносити, щоб знищити останні осередки одноосібників. Люди свої хати перевозили: хто до Бишева, хто до Козичанки. 25 серпня 1940 року до Козичанки переїхала остання родина з Відьманки. Дехто з колишніх господарів під час німецької окупації робив спроби повернутися назад, але ці намагання ні до чого не привели. 1947 року останню хату з хутора, Одарки Бренджихи, усе ж перевезли до Бишева. Того ж року всі сади, що залишалися у Відьманці, вирубали на дрова, щоб колишні власники цих садів "не дивилися на захід", як говорила тоді голова Козичанської сільської ради Д.П. Пустовіт. Там лишилися тільки дикорослі чагарники. Нині про існування хутора нагадують лише залишки печищ, заглиблень

під льохи, поодинокі фруктові дерева та речі господарського призначення, знайдені під час розкопок: сокири, підкови, терки, замки та інші предмети ковальського походження.

На початку ХХ століття перші хати з'являються і в урочищі Пилипонському, що знаходиться на кордоні між Козичанкою і Грузькою. Наприкінці 30-х років там було шість садиб. Хуторяни оселилися неподалік старого мосту через річку, який був тоді частиною старого Брусилівського шляху, що з'єднував стародавній Київ із західними землями. Цей шлях прямував з Бишева через Відьманку, Пилипонське і Грузьку на Брусилів.

Нинішня дорога з Бишева на Козичанку прокладалася в 1914 році як частина стратегічного шляху генерала Брусилова до західних кордонів Росії. Дорога була зроблена нижче рівня поверхні землі, щоб війська, які нею проходили, були не помітні зі спостережних пунктів. Усі спуски були вимощені камінням, щоб запобігти розмиттю дороги. А старий шлях з Бишева на Козичанку був за один кілометр від сучасного і простягався на впростець до Юрівки.

Водночас над річкою Сивкою, на горі, виникає Козичанський Хутір. Землі в урочищі були куплені родиною Самійленків. У чотирьох хатах на хуторі жили родини Кращенко ("Зезулів" по-вуличному), Куценків та двох братів Самійленків. Біля своєї хати селянин Кращенко посадив сад, який настільки гармонійно вписався до загального пейзажу, що без нього важко тепер й уявити козичанські схили. Після знесення хутора у 1931 році сад на його честь назвали "Зезулевим". На тих землях деякий час була колгоспна свиноферма.

Урочища навколо Козичанки ще й досі називають так, як їх називали колишні господарі.

На сході це - Відьманка, Чумакова долина, Тихонове озеро, Попове озеро, Гладишеве озеро, Решетняків яр.

На горі - Зезулів сад.

На північ до Грузького - Пилипонське.

До Юрівки - Ятуб(ище), Жабенки, Грушевата, Рудка (назва виникла через джерело, з якого б'є "руда" вода, та поклади рудної глини), Майдан, Бернадське, Фельдфебельова канава, Бедрицьке озеро, Вила, Попова Долина.

До Веселої Слободи - Паламарцеве урочище, Лан.

До Вільного - урочище Коноваловиця.

У Коноваловиці, що в минулому називалася "Юхименків Хутір", жив дідич⁵ Тимофій Юхименко. У 1902 році полковник Казимир Гаврилович Крижанівський продав йому 200 десятин землі, а решту віддав йому ж в оренду. Тимофій Юхименко заповів, щоб його, коли помре, везли до цвинтаря на санях. Але сталося так, що помер він у жнива. І незважаючи

⁵ Дідич — землевласник, який отримав землю в дар за царською грамотою або гетьманським універсалом XVII — XIX століття.

на те, що було літо, запрягли чотирьох волів у сани і відвезли покійного до церковного цвинтаря, виконавши його заповіт.

Біля села Веселої Слободи в урочищі Лан жив поміщик Діма Бетулінський. За тих часів на річці Сивці (русло з урочища Ятуб) був ставок. Після Великої Вітчизняної війни військова частина, що прибула до Веселої Слободи, хотіла загатити греблю і відновити старий ставок. Керівництво місцевого колгоспу з якихось причин не дало на це згоди.

СЕЛЯНСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1906 РОКУ

Державна система тогочасної Російської імперії потребувала термінових реформ. Це розуміли в усіх колах суспільства, але змінювати закони, що приймалися віками, ніхто не хотів. По всій країні проти них першими повстають робітники й селяни.

З 14 по 25 червня (27.06.-8.07. за новим стилем) 1905 року відбулося повстання на броненосці "Потьомкін" Російського чорноморського флоту. Серед матросів, які брали участь у повстанні, були й козичанці: Платон Антонович Олексієнко та Пилип Степанович Маліновський.

Революційне піднесення 1905-1907 років охопило і село Козичанку. 17 червня 1906 року відбувся виступ селян проти Тимофія Юхименка. Це були переважно жителі вулиць Слободи і Юрковиці. З'явившись зранку на полі, вони розігнали працюючих там найманих робітників і запропонували адміністрації економії підвищити їм платню у два рази. Коли Юхименко відмовився підвищувати платню, селяни спалили йому 20 десятин жита.

Того ж дня орендар викликав поліцію. У село приїхали пристав, урядник, старшина і кілька стражників.

Пристав на полі почав погрожувати розстрілом тим, хто відмовиться працювати та буде продовжувати сваволю.

Тоді Катерина Коновал, підійшовши ззаду, схопила пристава за руку, в якій він тримав пістолет, і на нього накинлись її сини Олександр, Гаврило та Панас. До них приєдналися й інші, серед яких були Іван Панкевич, Сергій Мироненко, Дмитро Грищенко, Семен Ткаченко, Роман Самійленко. Вони обеззброїли стражників і побили пристава дрючками. У цей час жінки затримали старшину і побили його. Боячись подібної розправи, урядник і стражники втекли із села.

У ніч на 19 червня пристав із загоном стражників прибув до Козичанки. Скориставшись темрявою, поліція почала поодиноці заарештовувати селян. Коли вони намагалися затримати Олександра Коновала, він здійняв галас, на який збіглися майже всі мешканці села, озброєні палицями, лопатами та сокирами і зажадали звільнення заарештованого. За підтримки односельчан Коновал вирвався з рук поліції і приєднався до селян.

Олександр, накинувшись на одного зі стражників, ударив його палицею по голові. У ту ж мить інший стражник заколов нападника багнетом.

Полицейські несли Олександра Коновала на багнетах більше 100 метрів. А Данило Пилипович Бабенко, який взагалі не брав участі у заворушеннях, вибіг із свого двору і, побачивши людину на багнетах, почав кричати: "Люди добрі, що ви робите?!" - "А ти хто такий?", - запитав один із стражників, - "Бабенко", - відповів Данило Пилипович. У відповідь на це поліція заколола його, бо один з Бабенків був відомим революціонером (тоді в Козичанці і навколишніх селах досить активно розповсюджувалися революційні листівки. Їх приносив з Києва член РСДРП Корній Йосипович Бабенко, якого й шукала поліція). Селяни знову пішли на поліцейських. Розлючені стражники відкрили вогонь з гвинтівок, у результаті було поранено ще кількох осіб. Дії поліції були схвалені царськими урядовцями.

Проте селяни бойкотували і далі економію, пускали худобу для потрави поміщицьких посівів, вирубували панський ліс.

Гордій Васильович Ходак вирізував на хрестах, що були встановлені на могилах Коновала і Бабенка, слова "Загинули від царських катів, за волю і правду", за що теж потім переслідувався поліцією і змушений був переховуватись у Києві.

Вказуючи на збуджений настрій селян, поліцейський пристав у рапорті на ім'я київського повітового справника писав, що конче потрібно вдруге ввести в Козичанку озброєний загін стражників (9; С.100-101. 24).

Антон Крижанівський, наляканий подіями, цього ж року продав 500 десятин землі поміщикові Йосипу Шептицькому, а решту швидко розпродав серед селян. А вже у 1908 році Шептицький продав маєток Антоніні Підгорській.

КОЗИЧАНКА У 1907-1914 РОКАХ

Полум'я революції поволі стихло, землевласники дещо послабили гноблення над селянами. Життя після 1907 року поліпшилося. Найстаріші взагалі стверджують, що роки до початку першої світової війни були найкращими за всю історію села Козичанки.

У ці роки проводили страхування селянських будівель від пожеж. Якраз після цього в селі сталася велика пожежа. Згоріли стріхи центральної вулиці, де хати стояли впритул одна до одної. Завдяки страховці всі ці хати були незабаром покриті жерстю. Пожежі в Козичанці були досить часто. У архівах збереглися відомості про сильні пожежі 2.05.1898 року, 7-8.06.1904 року, 28.04.1905 року.

Антоніна Підгорська - єдина поміщиця, яку пам'ятають старожили. За розповідями односельців, вона була ставна, гарна, одним словом - "бариня". Коли з'являлася у селі, за нею постійно бігли кілька маленьких білих собачок. Серед людей казали, що батьки Підгорської спеціально "заслали" її з Петербурга в Україну через те, що вона була душевнохворою. Правда це чи ні, невідомо, але лист поміщиці до київського генерал-

губернатора є серед документів, завдяки яким 11 квітня 1913 року було відкрито поштове відділення в містечку Бишеві⁶.

Хоча землевласники платили за роботу у своїх володіннях дуже мало порівняно з навколишніми селами, але державна система дозволяла людям шукати собі кращі заробітки. Багато мешканців села Козичанки ходили на роботу в сусідню Грузьку, де місцеві поміщики Мольські платили за день праці від 10 до 20 копійок, що було на той час досить значною сумою.

Мешканці села Козичанки.

Фото початку XX століття.

Козичанці згадують: "У Грузькій пані були дуже добрі, ніколи не зобижали своїх селян". Коли місцева пані Ольга Михайлівна Мольська роздавала по Грузькій дітям цукерки, козичанці просили, щоб вона приїхала і до їхнього села, де теж є діти. І незабаром: "Мольська їде селом Козичанкою, за нею табун дітей, вона роздає їм цукерки".

Життя в селі, врешті-решт, налагодилося, кількість населення зростала не тільки у селі, а й на хуторах, які немов гриби після дощу росли навколо Козичанки. На початку 1914 року майже в кожній садибі була корова, бага-

⁶ Зміст листа Антоніни Підгорської до генерал-губернатора у додатку 2.

то хто мав ще й пару коней. Такими позитивними зрушеннями селяни завдячували реформам Столипіна, які були проведені в Російській імперії.

У Козичанці, де на початку XIX століття була лише одна вулиця - Село, поступово з'являлись нові. У середині XIX століття - Засівка, на початку XX століття з невеличкого кутка виросла Пролітарка, у 1910-1912 роках до неї добудувались сім хат Коновалівщини. В 1898-1900 роках - перші хати з'явилися на Слободі та Юрковиці. Уже в 30-ті роки XX століття під час знесення хуторів навколо села на невеликій стежці за городами, де не могли іноді роз'їхатися два вози, з'явилася вулиця Садова, а ще далі на поле перенесли ще п'ять хат з хутора Майдану, з яких уже після Великої Вітчизняної війни виросла вулиця Польова.

ВУЛИЦІ СЕЛА

Таблиця 1

№ на карті	Офіційна назва	Історична назва	Походження історичної назви
1	Засівка	Засівка	Вулиця розміщена за річкою Сивкою
2	Шевченка	Село	Найдавніша вулиця, з якої довгий час складалося все село
3.1	Пролетарська	Пролітарка (куток)	Назва "Пролітарка" виникла на поч. XX ст. через те, що там жили найбільшні селяни "пролетарі"
3.2	Пролетарська	Коновалівщина	Від родин Коновалів, які першими оселились на цій землі
4	Леніна	—	Виникла в післявоєнний період. На ній розміщені державні установи
5	Садова	Загороди	Вулиця виникла на стежці за городами
6	Польова	Польова	Збудована на полі за селом
7	Слобода	Слобода	Первинно на сільських слободах селилися вільні, земельні селяни
8	Юрковиця	Юрковиця	Назву вулиці, вірогідно, дало гучне юркотіння води неподалік

* * *

Ще на початку XIX століття у Козичанці, як і в усіх навколишніх селах, з'являються єврейські поселенці. Наприкінці цього ж сторіччя тут мешкали 45 євреїв (для порівняння: у Грузькій - 104, у Бишеві - 597, у Макарові - 3953

особи єврейської національності). В основному вони займалися торгівлею, ремеслами, лихварством, від чого мали досить значні прибутки.

Після 1914 року в Козичанці залишилися тільки три єврейські сім'ї: на селі жили коваль Ушер та Юрма, який тримав торгову лавку. За півпуда жита в нього можна було придбати два учнівські зошити, а один оселедець коштував 10 фунтів⁷ зерна. Проте для різних людей і ціни були різні: брав утридорога з того, з кого можна було взяти. Його сусід через це іноді кричав до Юрми: "Юда! В Палестину тебе".

На Засивці жила сім'я шевця Лейби. Піджаки, що він шив, у народі називали "лейбиками". Євреї виїхали із села в 20-ті роки XX століття. Юрма згорнув свою торгівлю після відкриття у 1922 році сільського споживчого товариства.

НОВІ ГОСПОДАРІ ПОМІЩИЦЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Чутки про хитке становище Російської імперії, що доходили до Антоніни Підгорської з Петербурга, підштовхнули її восени 1914 року продати свою економію і землі. Їх купили заїжджі люди: Семен Лініченко, Влас Карпович, Петро Барченко, брати Сергій та Євмен Куценки та Нестор Лукинчук.

Поміщицький маєток.

Фото А. Марчука, 2001 р.

Пані Підгорська була дуже скупюю, постійно слідкувала за тим, скільки кому зерна видає ключниця Харита Ткаченко. Дуже мало платила за роботу, через що до неї мало хто йшов працювати і врожаї помітно впали. А

⁷ 1 пуд — 16,3805 кг, 1 фунт — 409,5124 г.

перед тим як продати маєток, спеціально наказала в'язати менші снопи, щоб їх було багато, тому і маєток коштував дорожче.

Нових господарів поміщицьких земель за те, що оселилися на горі, називали в селі Горовими. Вони придбали в Підгорській всі будівлі, господарський інвентар, водяний млин, парову машину і головне - землю, більшу частину якої вже 1918 року змушені були добровільно віддати селянам.

За землю, придбану в Антоніні Підгорської, розраховувались поступово. Останню частину грошей Зінаїда Наумівна Лініченко віддала в 1917 році "керенками" у місті Фастові, але ці гроші вже не мали попередньої ваги, і колишні господарі тоді, у 1917 році, хотіли повернути собі землю. Більшовицький переворот та громадянська війна стали на заваді родині Підгорських це зробити.

С.Н. Лініченко з дружиною.

Місто Фастів, фото 1918 року.

Допомагаючи один одному, вже до 1917 року нові власники значно підняли врожаї зернових. Мали по кілька пар коней, багато корів та свиней. Горові були дуже працьовиті, за що їх поважали люди. У 1918 році зі своїх 500 десятин лишили собі по 20 і надалі продовжували обробляти землю. 1929 року цих селян за їх же працю було покарано. Колгосп забрав землю, усі будівлі, інвентар, водяний млин, який пізніше переобладнали під електричний. Дехто залишився працювати й надалі, а дехто покинув усе і поїхав до Києва. Під час німецької окупації повернулися Горові на свої землі, а потім знову виїхали вже назавжди.

Семен Несторович Лініченко разом з дружиною Зінаїдою Наумівною та п'ятьма дітьми переїхали до Козичанки з села Завадівки (нині - Володарський район Київської області).

Під час п'ятнадцятирічної військової служби на Херсонщині, яку відбував за себе та двох братів, Семен Несторович брав активну участь в утворенні хуторів за часів Столипінської аграрної реформи. Кілька з них були названі на його честь - "Семенівка".

Під час громадянської війни, коли Семен Лініченко ще був у війську, господарювати великій родині допомагали кілька найманих робітників. Двоє з них, конюх Павло та домогосподарка Параска, полюбили одне одного, і сім'я Лініченків справила їм весілля, дала в придане корову і свиноматку

та допомогла збудувати дім. "Зі своїми робітниками батьки розраховувались завжди щедро, - згадує Клавдія Семенівна Лініченко, - одному навіть дозволили взяти за роботу стільки зерна, скільки він зможе донести самотужки - і чоловік потяг із собою повний "матрац"...

Шанований усіма господар Семен Несторович Лініченко був обраний на почесну посаду в селі - голову церковної ради. За часів непу він вирощував на своїй землі лікарські рослини, а саме: м'яту, беладону, валер'яну, хміль та троянди. На кожную культуру було відведено по півгектара землі. Урожай здавали до аптеки, яка розраховувалася готівкою. Податків держава не брала ніяких. У господарстві Семена Несторовича була пара коней, кілька корів, багато овець та свиней. Наймана сила тоді вже заборонялася, і сім'я обробляла землю самотужки.

Родина Лініченків.

Фото 1926 року.

У 1928 році родину розкуркулили. Семена Лініченка кинули до в'язниці, де він перебував з 1928 по 1930 роки. Зінаїда Наумівна їздила до столиці Радянської України міста Харкова до М.І. Калініна та Г.І. Петровського з проханням про звільнення, підписаним усіма мешканцями села Козичанки, в якому зазначалося, що її чоловік не куркуль, а багатодітний трудівник.

Проте до любої Козичанки повернутися цьому дбайливому господареві до Великої Вітчизняної війни так і не довелося. Сім'я була примусово переселена до міста Курська, де Семен Несторович так само віддано продовжував вести господарство. Радянська влада зрештою навіть не дала йому пенсії...

Родина Власа Платоновича Карповича, який помер у 1924 році, після розкуркулення роз'їхалася по всьому Радянському Союзу. Його дружина Євдокія Іванівна була вислана на Урал, звідки незабаром переїхала до Білорусі. А в Козичанку повернулася вже після війни.

Левко Ігнатович Коновал, перебуваючи у першу світову війну в Німеччині, дуже добре вивчив справу вітряних млинів і, коли повернувся, разом з односельцями побудував перший у селі вітряк. У 1943 році його розібрали на бліндажі радянські солдати, визволяючи Козичанку від німецько-фашистських загарбників.

ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА

Російська імперія, яка була виснажена участю у першій світовій війні, почала здригатися від нової хвилі народних повстань по всій країні. Незабаром зрікся престолу імператор Микола II і почався новий поділ влади, який завершився більшовицьким переворотом і громадянською війною. Події 1917 року в Росії змінили хід світової історії. Навряд чи ми коли-небудь зрозуміємо людей, які, наспівуючи слова "Інтернаціоналу" "Весь мир насилья мы разрушим до основанья, а затем мы наш, мы новый мир построим - кто был ничем, тот станет всем", натхненно руйнували усе, що створювалося віками.

У Козичанці в лютому 1918 року новоутворений комітет незаможних селян на чолі з Пилипом Опанасовичем Купченком згідно з розпорядженням Бишівського волосного революційного комітету почав розподіл колишньої поміщицької землі. Так сталося, що на час революції в Козичанці вже не лишилося жодного поміщика і селяни зрозуміли, що, руйнуючи їхні маєтності, вони нищитимуть насамперед своє майно. Родини Юхименків і Горових мусили віддати тієї ж зими частину своїх земель селянському товариству.

У період громадянської війни в село входили озброєні загони німців, денікінців, поляків, петлюрівців, більшовиків і повстанців Багатиренка, діяльність яких порівнювали з діяльністю загонів Нестора Махна на півдні України. Багатиренко був простий селянин із села Дідівщини (Фастівський район). Мав у загоні 250 чоловік, які діяли у лісах між містом Фастовом і селами Дідівщина, Томашівка, Соснівка та Дорогинка. Фактично ці люди не мали нічого - їздили по хуторах, набирали овес для коней і собі харчів, з того й жили.

У грудні 1917 року в Козичанці побували вільні козаки Центральної Ради. Старожили розповідають, що вони вбили чоловіка, тіло якого потім погризли собаки.

Улітку 1918 року німці примусили жителів Козичанки платити контрибуцію - два мішки зерна з кожної хати. У Тимофія Юхименка поставили вони молотарку і забрали усе його зерно. Селяни теж знесли збіжжя, але дещо менше, ніж від них вимагали. Тоді німці зігнали селян на цвинтар, виставили попереду них кулемет і під загрозою розстрілу вимагали виконати свій наказ, але так нічого й не домоглися. Після цього випадку сільський більшовик Мирон Петрович Федоренко сформував загін, що в основному складався з козичанців, і приєднався до Багатиренка. Але загін Мирона Федоренка мав мало зброї і незабаром розформувався.

У 1919 році в селі побували денікінці. Єдине, чим вони запам'яталися мешканцям села, - це тим, що кілька разів на день молилися в Козичанській церкві. Більшовики, які теж у цей період заходили в село, в Бога не вірили. Вони розмістили на церковному подвір'ї свою артилерію і попали дошки, якими була обгороджена церква. За знайдені у скрині погони царської армії заарештували, а згодом убили в Ясногородці братів Павла, Микиту та Івана Суховіїв.

А одного разу селом проходив загін Симона Петлюри. До його лав належали двоє козичанців - брати Андрій і Полікарп Крещенки (незабаром більшовики за це їх порубали шаблями біля сільської ради). Петлюрівці, які побували в Козичанці, були гарно вбрані молоді хлопці. Характерною деталлю їх обмундирування була пришита ззаду до шапки червона хустинка і китиця на ній. Багато селян виходили зі своїх осель, коли петлюрівці, йдучи селом, гордо й гучно співали незнайому тоді селянам пісню:

*"Ще не вмерла України,
Ні слава, ні воля
Ще нам, браття українці,
усміхнеться доля!"*

У 1920 році в селі з'явилися білополяки. Ходили по хатах і забирали продукти, хатні речі, одяг, а також домашню худобу та птицю, мотивуючи тим, що нібито по правий берег Дніпра їхня земля. Цього ж року вони із свого літака скинули бомби на Бишівський базар. Було багато вбитих і поранених, зокрема жителів Козичанки.

У 1921 році більшовики розстріляли в селі 19-річного юнака Івана Саченка, який нібито був раніше в загонах денікінців.

Простим селянам уже важко було зрозуміти, хто з цих людей кращий, хто гірший. Своїми набігами вони приносили лише горе і грабунок. І люди раділи 1921 року скоріш не тому, що селом нарешті заволоділи більшовики, а тому, що війна закінчилася.

ПЕРШІ РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

Утвердившись у Козичанці 1921 року, Радянська влада відновила комнезам, на чолі якого став Тимофій Андрійович Цируль. Цього ж року розпочала свою роботу сільська рада, першим головою якої був Семен Овсіяннович Кучер.

За часів непу в селі було створено кредитове товариство та комітет взаємодопомоги селянам. З метою подолання неписьменності серед дорослого населення було відкрито хату-читальню.

Через кредитове товариство, яке очолював демобілізований з лав Робітничо-селянської Червоної армії комуніст Іван Петрович Марчук (уродженець села Козичанки), Радянська влада надавала широку допомогу селянським господарствам не тільки Козичанки, а й сусідніх сіл: Пашківки, Грузької, Юрівки, Соснівки, Веселої Слободи, Вільного. Кредитове товариство давало селянам позики на вигідних умовах для придбання корів, коней і сільськогосподарського реманенту. Незабаром при кредитовому товаристві було організовано "прокатний пункт" і пункт очистки посівного матеріалу на трієрах та інших зерноочисних машинах.

Бідніші селяни, які бачили перевагу обробітку сільськогосподарських угідь сівалками, що були вже у більш заможних господарствах, тепер могли вільно взяти їх в оренду.

У ці роки Радянська влада заохочувала всіх, хто хотів працювати. У перші роки непу значно зріс промисловий потенціал села. У приватному секторі діяли водяний і паровий млини, три вітряки, причому два з них знаходилися на Пролітарці і належали Коновалам, а один, на Засивці, був у власності родини Деркачів. На Засивці працювала також олійниця. 1922 року було організоване споживче товариство, яке переробляло продукти, надані до реалізації місцевими виробниками.

На 1924 рік у Козичанці проживали 1666 осіб. До Козичанської сільської ради належали також: хутір Відьманка при Козичанці - 38 осіб, хутір Гилівка - 7 осіб, хутір Грушевата при Козичанці - 28 осіб, хутір Юхименків - 14 осіб, хутір Майдан при Козичанці - 22 особи, хутір Ракита при Козичанці - 18 осіб та село Весела Слобода - 753 особи (16).

Весела Слобода до кінця XIX століття була "особой деревней"⁸ при Грузецькому помісті і на 1887 рік налічувала 481 мешканця, вже з 1914 року значиться при козичанському помісті. Поміщицька частина В.Слободи (170 десятин) належала з кінця XIX століття Юрівському поміщику Ігнатию Івановичу Шабловському і первинно називалася Дімовкою (в народі - Гімовка). У поселенні поміщиками була побудована капличка в ім'я святого Юрія, через що в цей день там і досі святкують храм. У 1918 році В.Слобода отримала статус села і до 1923 року мала власну сільську раду. У

⁸ В історичних архівах населений пункт називався "деревня" — більше хутора, менше села.

Комсомольці села Козичанки Бишівського району.

Фото 12 листопада 1924 року.

1923 році в результаті адміністративної реформи село знову на деякий час перейшло в підпорядкування Козичанської сільської ради⁹.

* * *

Поміж Козичанкою і Соснівкою був невеликий ліс, що в народі називали Конопельками. Його вирубали у 1914-1920 роках, і цю територію тоді називали "Корчі". Згодом козичанці почали сіяти там овес і саджати картоплю, бо хоч ліс був і державний, але земля проголошена Радянською владою селянською. Оскільки та земля була розташована на території Соснівської поміщицької частини, виникли суперечки через неї. Старожили згадують: "Соснівці говорили: "Це наша земля", - а козичанці: - "Ні, наша". Домовились на тому: хто перший привезе з Києва землеміра, то го й буде земля. Як козичанці - то козичанською земля буде, а як соснівці - то соснівською". Місцевий активіст у той час мав право привезти з міста лише одного службовця для роботи в селі. І керівництво сусіднього села якось умовило козичанського активіста Петра Купрія привезти з міста для свого села не землеміра, а священика, якого в той час не було в Козичанці. Він так і зробив.

Отже, Соснівка офіційно відміряла і закріпила за сільською радою ту землю, а козичанцям дозволили лише зібрати свій урожай, після чого переселенці з села Соснівки заснували на спірному місці свій хутір - Конопельки. На 1924 рік там проживали 15 осіб, пізніше хутір розрісся і нараховував понад 50 мешканців. Але в 70-х роках XX століття цей населений пункт ледь не зник, у ньому лишилося тільки чотири садиби. Та згодом на цій землі вирости дачні будиночки, і це допомогло хутору залишитися на карті Макарівського району.

* * *

Пам'ятають у Козичанці нестачу хліба у 1922 році. Через неврожай люди змушені були їхати на заробітки до Одеської та Миколаївської областей, але того року не голодував ніхто.

Наприкінці 1924 року в Козичанці було створено комсомольську організацію.

1926 року в селі почало діяти молочарське товариство, першим керівником якого був комсомолец Петро Кирилович Кращенко. Основною спеціалізацією товариства було виготовлення масла, яке експортували до країн Європи. Первинний продукт для нього завозили з навколишніх сіл: Юрівки, Веселої Слободи, Грузького¹⁰, Соснівки, Мар'янівки. У 1933 році керівництво Брусилівського району, до якого в той час належа-

⁹ Історія Веселої Слободи від часу заснування до кінця XX століття — у додатку 8.

¹⁰ Після перепису населення 1923 року назва "Грузька" була замінена на "Грузьке".

ла Козичанка, ліквідувало цей маслозавод і перевезло обладнання до аналогічного підприємства у Брусилова. Будинок маслозаводу до німецької окупації знаходився у підпорядкуванні школи. Німецькі окупанти перетворили його на зливний пункт молока, там було налагоджено виробництво масла та твердого голландського сиру, що призначалися лише для німців.

* * *

Після утворення Радянської влади на базі чотирикласної земської школи в селі Козичанці було відкрито п'ятикласну школу, яку очолив молодий учитель Кирило Зіновійович Волошин. У 1931 році уже було створено семирічну. Разом з ним вихованням дітей тоді займалися Катерина Серафимівна Сліпець, Іван Прокопович Буряк та Ольга Дмитрівна Несходовська, яка особливо запам'яталася козичанцям.

Учні козичанської школи.

Фото 1935 року.

Ольга Дмитрівна працювала в школі до Великої Вітчизняної війни. За бездоганну роботу в 1938 році була нагороджена орденом Леніна. Вона довгий час жила на хуторі Зайцевому під Веселою Слободою (за два кіло-

метри від школи) і щоденно без запізнення з'являлася на роботу, а після уроків надовго залишалася в школі, щоб допомогти школярам, які потребували допомоги. Кожен із її учнів відчував увагу, любов і повагу вчительки. Весь педагогічний досвід віддала вона справі виховання та навчання підростаючого покоління. Чорні дні німецько-фашистської окупації змусили Ольгу Дмитрівну покинути Козичанку і переїхати до Києва, де вона й померла у 1943 році.

* * *

У 20-х роках минулого століття шефами Козичанки були робітники Київського паровозоремонтного заводу (КПВРЗ). Представники робітничого класу Києва надавали значну матеріальну допомогу селу. З їхньої ініціативи в одному з приміщень Козичанської школи у 1925 році були відкриті перші дитячі ясла, які очолила Чудновська - медичний працівник КПВРЗ. У яслах було багато дитячих іграшок, добре харчували дітей. Вихователями там працювали колишні робітничі.

* * *

Марко Родіонович Мартиненко першим у селі Козичанці своїми руками виготовив сіялки, молотарку та іншу техніку. У 30-ті роки XX століття разом з М.Т. Ткаченком організував загін для механічного обмолоту зерна.

Але, на жаль, не все в Козичанці на зорі Радянської влади було так добре. Наприкінці 20-х років XX століття над селом почали потроху згущатися хмари.

Перший злочин, який було вчинено більшовиками (1928 рік), - це закриття церкви, що з великим болем пережили мешканці села. Відтоді, щоб помолитися, люди змушені були ходити до інших сіл, в яких збереглися церкви. Звичайно, це позначилося на моральному вихованні молодого покоління.

Церковним майном користувалися всі, хто хотів, поки ці речі не забрали співробітники НКВС.

"Після закриття церкви, - згадують мешканці села, - хлопці, жартуючи, часто одягалися в церковні ризи. Одного разу наділи ті ризи, взяли відро, віника і пішли на гору. А люди дивляться і хрестяться: "Що це таке? Піп святить гору!"

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

У селі тоді працювало десять великих селянських господарств. Незабаром до їх числа приєдналося ще одне. У грудні 1928 року дев'ять селян об'єдналися у сільськогосподарську артіль "Праця". І.П. Марчук, Д.П. Пу-

стовіт, П.І. Марчук, Ф.В. Гоницький, І. Капустенко та інші вирішили об'єднати свої землі, реманент і тяглову худобу в єдине господарство, центральну садибу якого розмістили на подвір'ї Федора Васильовича Гоницького. Ідею об'єднання дрібних господарств у більші підтримували й інші малоземельні селяни.

Але більшість мешканців Козичанки хотіли працювати самостійно, незважаючи на те, що селян-одноосібників, які своєю тяжкою працею досягли певних успіхів у господарюванні, називали "куркулями" і відправляли в заслання.

Микола Гнатович Мельник, 1871 року народження, одноосібник, засуджений у 1930 році до трьох років заслання. Був реабілітований у 1992 році помертвості¹¹.

Особливо пристрасно до утисків "куркулів" долучалися так звані активісти - переважно ледарі, які пиячили і займалися крадіжками. Підтримували розкуркулення також керівники села і фанатично налаштовані комсомольці.

Вони підпалювали в людей солому, погрожуючи, що наступною буде куркульська хата, у декого просто відбирали будинки і говорили: "Живи де хочеш". За один лише рік активісти змусили всіх цих людей або залишитися ні з чим, віддавши все майно "бідняцькій громаді", або назавжди виїхати із села.

Першими удар на себе прийняли Горові. Їхні будівлі і земля були забрані і віддані артілі "Праця", яка у 1930 році переїхала на гору із садиби Федора Гоницького. Потім силою забрали майно в інших, навіть у тих, що мали лише одну корову, побілену хату і доглянутий город.

Сергій Мартиненко, який заснував хутір Відьманка при Козичанці і весь цей час жив там, теж був розкуркулений. Його власний трактор, а також весь сільськогосподарський реманент забрали в колгосп. Не заспокоївшись, активісти зруйнували його хату, і сім'я була змушена виїхати до Білої Церкви.

Багатьох козичанців активісти змушували залишати батьківську землю і шукати щастя деінде. З села були вислані Іван Ходак, Василь Литвиненко, Федір Петренко та багато інших. Ті з них, які спробували повернутися на свою землю, були повторно вигнані з Козичанки. А колишніх одноосібників, які все ж залишилися в селі, постійно принижували. Пізніше голова сільської ради Домаха Пилипівна Пустовіт видавала їхнім дітям і племінникам такі характеристики, що вони не могли вступити до вузу, влаштуватися на службу. Багато людських доль було зламано.

"Куркулі, - згадують мешканці села, - це великі трудяги. Сім'ями гнулись, обробляючи землю. А їх покарали. Навіщо? За труд покарали?! І хто?! Ті, хто зроду не працював!"

¹¹ За матеріалами слідчої комісії з питань поновлення прав реабілітованих відповідно до Закону "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні" від 17 квітня 1991 року.

Після розкуркулення у приватному секторі села залишився один вітряк, і той не працював. Відновив він роботу лише під час німецької окупації.

1931 року 28 селянських господарств об'єдналися з сільськогосподарською артілью "Праця" у колгосп імені 50-річчя Київських головних майстерень (КГМ). Очолив його посланець Комуністичної партії 25-тисячник Студенко. Після цього людей почали зганяти до колгоспу. У кожного тоді була "поляна" (город), а між полянами - "лінії", засіяні конюшиною. У кого була корівка - пасли її на тій лінії. А в деяких людей поляни були не сіяні й не орані. Їх позабирали і з'єднали з колгоспною землею. Тих людей, хто не хотів вступати до колгоспу, обкладали величезним податком, і вони, зрештою, змушені були йти до нього, щоб не лишитися на вулиці, як так звані куркулі.

СПОГАДИ ПРО ГОЛОДОМОР

Літо 1932 року видалося дуже дощовим. Багато в кого погнила в землі картопля, зерно проросло на пні. Козичанці зібрали мізерний врожай. А восени на них чекала нова страшна звістка: радянською владою був установлений обов'язковий податок з кожного селянського двору, який за своїм розміром перевищував середньостатистичний врожай селянина в минулі врожайні роки. Звідки могли знати люди на селі, що "батько всіх часів і народів" Йосип Сталін вирішив цієї зими знищити українську націю?..

Людям тоді не було чим віддавати державі податок, тому що ледь виспочало харчів, щоб дотягти до весни. Але активістам-фанатикам, серед яких були комуністи і комсомольці, було все одно. Їх не турбувало, як люди переживуть зиму. Вони прагнули тільки вислужитися перед партійним керівництвом.

На кожній вулиці формувалися свої бригади. Їх у народі називали "гуп-мітла". Вони проходили по хатах, робили обшук, а потім штиками перевіряли, чи не закопано що на подвір'ї та в городі. У хаті перевертали все догори дном, а коли під руку потрапляла дитина, на неї ніхто не зважав. Забирали усе їстівне, насамперед зерно й картоплю. Голову сільської ради, який керував цим, боялись як вогню. Місцеві бригади значну частину забраного в людей залишали собі, а колгоспний урожай повністю відправляли до державних запасів.

В однієї жінки, яка мала п'ятеро дітей, вродило гарно просо. Вона закопала його в діжці. Бригада знайшла, забрала, а навесні сім'я вимерла.

На базарах продуктів було дуже мало. Хліба взагалі не було. Тому люди могли надіятися лише на власні сили і витримку. Дехто ще з осені почав сушити на печі зілля та різні рослини, щоб якось протриматися до нового врожаю.

Навесні по колгоспних полях збирали гнилу картоплю, берізку, лободу, осот, рвали квіточки конюшини і сушили на печі, їли цвіт акації.

Найбільше голодували жителі Пролітарки. Чим ближче було до весни, тим більше вмирало людей. У них пухли ноги, вони іноді помирали просто на ходу. Тільки-но зійшов сніг, люди пішли по городах шукати щось їстівне.

Одного разу кволий чоловік намагався в городі заможної жінки вигребти буряка, що був посаджений на висадку. Вона його побила, і він помер наступного дня. Односельці свідчать, що у Козичанці під час голоду 1932-1933 років одна жінка з'їла свого дворічного сина.

Люди приходили на молочарню і просили сироватки. Випивши тієї сироватки, одразу помирали.

Легше було тим, у кого залишилася корова, а дехто їв котів, собак і навіть щурів. Харчувалися залишками дрібної картоплі, капусти, а хтось смажив вів'яну кользу.

Панюта Самійленко, душевно хворий, складав померлих людей на підводу і вивозив на кладовище, де закопував їх по троє-п'ятеро в одну яму. Трьох закопав напівживими. За кожного вивезеного мерця збирачі податку давали йому 400 грамів зерна...

Весною активісти знову намагалися знайти зерно, уже на посів. Заходили у хату і дивувалися: "А ви ще не подохли?".

Федір Васильович Гоницький згадує: "Коли ми робили артіль, то думали, що для себе робимо. А нас обдурили. Усе в 33-му забрали. То для кого ж ми працювали?". Федір Васильович у 1933 році вів записи, хто вмер і з чиєї вини. І коли керівники села дізналися, що він веде таку статистику, його викликали до районного центру Брусилова в НКВС. Після проведеної співробітниками НКВС "роботи" Ф. В. Гоницький на довгий час кинув писати навіть сатиричні вірші, хоча віршувати тоді дуже любив.

Під час голодомору 1932-1933 років у Козичанці вимерли, за різними даними, від 230 до 300 осіб.

За голодомор 1932-1933 років засуджують лише тогочасне керівництво Комуністичної партії. Але не останню роль у знищенні народу відіграли місцеві керівники-виконавці. Що відчували ті нелюди, які відбирали останні крихти хліба, незважаючи на плач дітей і благання старих, свідомо залишаючи цілі сім'ї помирати голодною смертю?..

КОЗИЧАНКА У ДОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Наступним головою колгоспу імені 50-річчя КГМ обрали уродженця села Соснівки Пилипа Матвійовича Поповича. Козичанці кажуть, що він був дуже доброю людиною і багато зробив для села в ті тяжкі роки. Колгосп досить швидко піднімався на ноги після 1933 року.

На початок 1941 він уже був у трійці лідерів серед господарств Бишівського району. Особливо високими були врожаї зернових і досягнення у тваринництві.

Козичанка тоді вже могла пишатися і першою жінкою- трактористкою. Це була Марія Семенівна Пустовіт.

Делегати Бишівського району на Всесоюзну сільськогосподарську виставку (перший справа - Олексій Олексієнко).

Місто Москва, фото 1939 року.

Агроном Олексій Олексієнко за великі досягнення у вирощуванні овочів двічі протягом 1938-1940 років був делегований до Москви на Всесоюзну сільськогосподарську виставку. У 1934-1935 роках під його керівництвом селяни посадили на горі прекрасний сад загальною площею 12 гектарів.

До війни у Козичанці на Слободі працював цегельний завод, який виготовляв цеглу-сирець. Його роботу на деякий час відновлювали в 50-х роках ХХ століття, але ця справа вже не була економічно доцільною.

1937 рік знову лишив в історії українського села Козичанки чорну сторінку. Тоді, як і по всій Україні, у селі шукали "ворогів народу". Було заарештовано шість чоловік. П'ятеро отримали різні терміни покарання, а Яків Олексійович Круць, 1883 року народження, колгоспник, був засудже-

Колхозники села.

Фото 1934 року.

ний до розстрілу в 1938 році. Реабілітований 1989 року посмертно¹². У 1937 році безслідно зникла написана жителькою села Круць історія Козичанки "на давній лад" - перша праця на подібну тематику не тільки в селі, а й у всьому районі.

1936 року вступає в силу указ про знесення хуторів. Протягом кількох років до села Козичанки переносять Відьманку, Майдан, Ятуб та інші дрібніші поселення.

З тодішніх хуторів до нашого часу збереглися лише Конопельки. Два інші населені пункти, що знаходились неподалік і мали серед своїх мешканців корінних козичанців, перестали існувати у 70-х роках XX століття, а саме: хутір Крушняки (Соснівська сільська рада), що нараховував у 1941 році 40 хат, був переселений до Соснівки в період з 1972 по 1978 роки, та Круглик, заснований 1930 року. Цей населений пункт у 1939 році було об'єднано у дві перпендикулярно розташовані вулиці і названо Комуною. Належав він до Юрівської сільської ради і був перенесений до Юрівки наприкінці 70-х років минулого століття.

* * *

Перед війною в селі Козичанці діяли школа-семирічка, дитячі ясла, клуб, бібліотека і продовольчий магазин. Члени колгоспу імені 50-річчя КГМ отримували 200-300 грамів хліба (або 10-15 копійок) на трудові дні та інші сільськогосподарські продукти. При водяному млині діяла електростанція, яка, окрім колгоспних будівель, освітлювала всі найближчі вулиці.

СПОГАДИ ПРО ВЕЛИКУ ВІТЧИЗНЯНУ ВІЙНУ

Люди поступово звикали до нових порядків, але їх спіткало ще страшніше горе. 22 червня 1941 року по радіо сповістили, що бомбардуванням столиці УРСР, міста Києва, було розпочато війну, яку потім назвуть Великою Вітчизняною. Німецько-фашистські війська перетнули радянський кордон.

Більше 250 жителів села були мобілізовані до лав Червоної армії. Ворог швидко наступав. Колгоспну худобу було терміново евакуйовано з Козичанки. Очолила піший перегін худоби аж за Волгу Тусина Михайлівна Купченко. Їй допомагали жінки з села Козичанки. У однієї з них, Якилини Андріївни Музиченко, ця дорога забрала сина...

На початку липня 1941 року село Козичанка опинилося під владою німецько-фашистських загарбників.

Перші німці з'явилися у Козичанці 8 липня 1941 року.

¹² За матеріалами слідчої комісії з питань поновлення прав реабілітованих відповідно до Закону "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні" від 17 квітня 1991 року.

Очевидець тих подій згадує: "Дорогою їхав мотоцикл з коляскою, на якій стояв кулемет. На мотоциклі два німці. Один у карту тиче пальцем, кажучи при цьому "Соснофка". Розпитавши в дітей, які гнали на поле корів, куди це вони потрапили, німці зрозуміли, що до "Соснофки" ще "цвай кілометр", і поїхали далі. Незабаром у селі з'явилися й інші фашисти. Вони їхали Козичанкою на велосипедах, мотоциклах, великих автомобілях, усі фізично здорові. Деякі мешканці села зустрічали їх хлібом-сіллю. У перші дні німці поводитись чемно, частували дітей цукром і консервами". Але це тривало не довго.

Під час окупації було зруйновано і пограбовано всі тваринницькі ферми, будинок дитячих ясел, сільмаг та приміщення молочного заводу. Окупантами з села вивезено 4,5 тисячі центнерів зерна, багато збіжжя та худоби.

Село Козичанка було підпорядковане грузецькій комендатурі, що належала до Брусилівської жандармерії, яку очолював німець Гофман. Комендант, якого за руде волосся називали "соняшником", кілька разів приїздив до Козичанки. Керував він так званим "Грузецьким кушем": Грузькою, Козичанкою, Веселою Слободою, Мар'янівкою, Соснівкою, Юрівкою, Вільним та іншими населеними пунктами, які належали до вищезазначених сіл. Комендант - 24-річний німець - віддавав іноді незвичні накази, зокрема такий:

"Якщо буде помічено, що після 7 год. 45 хв. ранку в когось у хаті з коми-на йде дим, то той буде 25 разів побитий нагайкою. Отже, до вищезгаданого часу селяни мають попоратись, зварити їжу, загасити вогонь в печі і вийти на роботу."

У селі діяв осередок Організації Українських Націоналістів, які в перші дні війни дуже активно агітували за вільну Україну¹³, з надією на звільнення рідної землі від радянського рабства за допомогою німців.

Сергій Феодосійович Олексієнко на перших зборах селян, що були організовані представниками ОУН-Б і проходили на горі, заспівав "Ще не вмерла Україна", за що згодом, у 1945 році, був засуджений на 10 років тюремного ув'язнення. Реабілітований у 1992 році помертвостю¹⁴.

У будинку дитячих ясел знаходився поліцейський відділок, що налічував п'ять поліцаїв. Поліція села Козичанки була значно ліберальнішою від грузецької. Поліцаї часто марширували Козичанкою з дерев'яними гвинтівками на плечах, співаючи: "Мы смело в бой пойдём за суп с картошкой и всех жидов уьём столовой ложкой".

Землю для майбутніх господарств німці символічно розподілили в 1941 році на кургані "біля трьох копців" (територія, де межують козичанські, грузецькі і бишівські землі). За колгоспами закріпили ту ж територію, що була в них і до війни. Але в Козичанці її розподілили за територіальним

¹³ Докладніше про діяльність ОУН у додатку 6.

¹⁴ За матеріалами слідчої комісії з питань поновлення прав реабілітованих відповідно до Закону "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні" від 17 квітня 1991 року.

принципом між двома господарствами, які мали окремі комори для зерна. Перше, яким керував Кузьма Круць, розміщувалось на Слободі та Юрковиці. Друге, де головував Микола Бедрицький, було розташоване на Селі.

Діяли в Козичанці й партизани. Час від часу вони навідувалися на молокозавод, що був відновлений німцями, звідти у бочках вивозили молоко, масло і твердий сир, який німці виготовляли для себе. Разом з молокопродуктами партизани забирали з молочарні списки зданого молока та списки молоді, яка підлягала вивозу на примусові роботи до Німеччини, що теж чомусь там зберігалися. Так вони допомогли багатьом козичанцям уникнути вивезення до Німеччини, але все одно на примусові роботи до країн-завойовниць було направлено 25 мешканців села. Серед них був Микола Михайлович Купченко, який 12 разів утівав з ешелонів оstarбайтерів, пізніше за участь у бойових діях був нагороджений двома орденами Слави, орденом Червоної Зірки, орденом Вітчизняної Війни та іншими нагородами.

Крім обов'язкової здачі молока, селяни повинні були також відпрацювати певний час на полях господарств. Там іноді працювали і солдати німецько-фашистської армії, а також "власовці" - солдати Російської визвольної армії генерала А. А. Власова, який перейшов на бік німців у 1942 році. "Власовці", одягнені в темно-коричневу форму, орючи землю, співали:

*"Німець веде за рученьку,
Мадяр за рукав.
Руській іде ззаду, плаче,
Ой, жаль, що не взяв".*

Вони, вриваючись до сільських хат, били людей ґвинтівками, забирали хліб, сало, зривали зі стін вишиті рушники та робили з них онучі.

Жителька села Ганна Ничипорівна Бенківська випікала для партизанів хліб. Борошно їй давав комірник Євмен Куценко, який був висланий з села під час колективізації і повернувся в роки другої світової війни.

1942 року в рідне село приїхали колишні "куркулі" і пробули тут дев'ять місяців. Семен Лініченко зайняв частину колишнього свого будинку, в якому до приходу німців була сільська рада. Друга частина будівлі належала господарству "Десятихатки", яким керував Микола Бедрицький. Карповичі оселилися у сільській хатині, а Куценки жили в землянці. Єдине, чого вони хотіли, - це жити улюб'яче серцю Козичанці та обробляти свою землю.

Першим старостою села був Захар Суховій. Другий сільський староста - Семен Хомович Самійленко для роботи на полях узяв з табору радянських військовополонених, яких потім восени босими вигнали із села. А 25 осіб полонених він відправив замість козичанців до ешелонів оstarбайтерів.

Життя в селі під час окупації було відносно спокійним. Щоправда, час від часу під виглядом партизан до села заходили місцеві злодії, які забирали все, що було в хатах. Через це налякані люди ховалися у погреби, коли з Бишева йшли справжні партизани. Вони були брудними, але поводитися чемно та ввічливо. Люди самі давали їм хліб, одяг.

Німці, згадують мешканці села, ніколи насильно не забирали в людей харчі. Питали дозволу, потім брали на городах всього потроху, кидали до чавуна, додавали туди 3-4 кілограми масла і варили.

Змінилися завойовники вже під час наступу радянських військ. Лишаючи Козичанку, вони забирали із собою і буряки, і сиру кукурудзу з селянських городів, дехто зі слізьми на очах просив їсти.

"Коли відступали німці, прийшов один у хату, - згадують мешканці села, - і говорить до чоловіка: "Одпускай бороду, бо будеш рус солдат. Скоро красні будуть", а сам боїться, щоб інші не почули. А коли прийшли наші, попросили зварити чавун картоплі: "Це людям", - кажуть. Виявилось, що у льосі сидів полонений - той самий німець, який про бороду розповідав. Він здався сам".

Німці, які відступали, були зовсім не такими самовпевненими, як під час наступу. Говорили "Гітлер капут і Сталін капут". Один із них показував фотографії: "Це мої діти", - говорив і плакав, тому що примусово забрали на війну.

За час перебування у Козичанці окупанти нікого не вбили і ні над ким не знущалися. Проте люди чекали того світлого дня, коли нарешті скинуть із себе страшне ярмо фашистського поневолення. 8 листопада 1943 року частини 135-ї і 140-ї стрілецьких дивізій Першого Українського фронту визволили Козичанку від німецько-фашистської окупації.

У бою за визволення села, що тривав цілий день і закінчився о третій годині ночі, загинули 23 радянські воїни, які поховані у братській могилі, та п'ять німців, що теж були поховані у селі. Був також збитий радянський літак.

Ось як згадують козичанці про наступ радянських військ:

"Наші наступали в цивільному, хто в чому був. Німці укріпилися за кагатами, і бій за Козичанку тривав цілий день, а надвечір червоні зайшли в село. Зустрічали їх радісно, годували.

Радянські солдати наступали майже "на ура", бо їм не вистачало зброї і набоїв. Солдатам набридло сидіти в окопах голодними, чекаючи наказу командирів, які лишилися п'яні в Бишеві. Їм допомагали визволяти Козичанку партизани, які наступали з Соснівки.

Першого червоноармійця побачили у чагарниках. Думали, що там партизани, а він каже: "Ми не партизани, ми действующая Красная Армия", потім крики німців "Гер, гер, гер!", тоді автоматна черга, і в село зайшли наші.

Німець, на ім'я Ганс, підпалив величезну купу сухої висадки на горі, коли помітив за кілька десятків метрів "рус солдат", які швидко, по-пластунськи, наближалися з Відьманки. Побачивши, як горить гора, козичанці зрозуміли, що починається бій..."

Ще аж до 25 грудня неподалік від Козичанки проходила лінія фронту. Дальнобійні снаряди, націлені на ворога, летіли з боку Бишева і Фастова. Проте деякі снаряди, не долетівши до місця призначення, влучили в кілька хат у Козичанці. Село горіло.

Селян евакуювали з Козичанки спочатку до Горобіївки, а потім до Мостища. Після повернення з евакуації вони побачили у своїх хатах наслідки мародерства: місцеві злодії пограбували оселі. Але в людей була впевненість у тому, що вони все відбудують і заживуть спокійним щасливим життям.

126 мешканців села загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни. Багато жителів було нагороджено орденами і медалями за виявлений у боях героїзм. Вихідцями з села є три полковники, чотири майори, 23 офіцери. На знак поваги до визволителів 1969 року було зведено обеліск пам'яті за проектом місцевого вчителя, а пізніше голови сільської ради Григорія Миколайовича Паламаря.

Пам'ятник загиблим воїнам на козичанському кладовищі та обеліск землякам, які полягли у Вітчизняну війну.

Фото А. Марчука, 2001 р.

Щороку 9 Травня у Козичанці проводять мітинг, учні кладуть вінки до обеліска пам'яті та могили воїнів, які полягли за визволення села.

*У центрі села, де над річкою ліс
Стрімко звився у вись голубу, -
Пам'ять вічно жива - обеліск
Землякам, що полягли у Вітчизняну війну.*

*Біля нього зелені ялинки стрункі,
Красуні берізки вітають весну.
Такі ж були красиві й стійкі,
Мої земляки, коли захищали Вітчизну свою.*

*Мимо проходиш, спинись на хвилину,
Букетик квітів живих поклади,
Смертю хоробрих мужній воїн загинув,
Щоб на мирній землі жили я і ти.*

*Виблискують золотом у весняному сонці,
На гранітній плиті бійців імена,
Сивочолі мужі й юні хлопці,
Ваша слава безсмертна, пам'ять вічно жива.*

*Безліч зим, стільки ж весен відтоді пройшло,
Коли нечисть фашистську змели
ви з своєї землі.
За рідну Вітчизну боролись і за село,
Мужні серця осявала любов до матусі-землі.*

*За мир на землі життя віддали,
Бились хоробро ви у боях.
Спіть спокійно, Вітчизни своєї сини,
Світла пам'ять про вас у наших серцях!*

Г. Павленко (10; С.18)

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА

Переживши роки німецької окупації, селяни зрозуміли, що хоч і в колгоспах, але вони працюють все-таки на своїй землі, для себе та свого народу. І це усвідомлення допомогло їм здійснити післявоєнну відбудову.

Важко було відбудовувати село після війни, але люди працювали і робили все для того, щоб їм жилося краще.

1946 року, незважаючи на посуху, колгоспні бригади збирали у людей зерно на посів, також здавали по одному яйцю з кожної хати в інкубатор. Дехто зерно віддавав добровільно, проте не всі. Був тоді в Козичанці та-

кий випадок: О.С. Мироненко не хотів давати на посів і зернини. Збирачі бачили, що в нього є п'ять мішків, отож забрали один клумак силою. Коли достиг новий урожай, він прийшов до правління колгоспу із заявою, в якій було сказано:

"До управи колгоспу. Прошу управу повернути мені те зерно, що ви забрали. А як не повернете, то хай вам виверне очі на лоба".

Такий вимушений збір призвів до нестачі хліба. Але всі люди допомагали одне одному пережити зиму. Продавали, що в кого лишалося в хатах, їздили в західні області України, щоб виміняти хліба, який цієї зими був там на базарах. Узимку 1946-1947 років від голоду в Козичанці померли кілька осіб. Весною селянам довелося саджати лушпайки від картоплі...

Обмолот зерна в колгоспі.

Фото кінця 40-х років XX століття.

Дуже важко селянам було у перші післявоєнні роки. Особливо страждали ті, у яких рідні не повернулися з війни. Сільська верхівка в усьому підтримувала фронтівиків, а бідні вдови змушені були самі заробляти тяжкою працею на життя. Проте заробітку в колгоспі дуже не вистачало, люди йшли на колгоспні поля знайти щось їстівне, щоб їхні діти не були голодними. Деяких ловили і карали. Дві жінки відсиділи у в'язниці по п'ять років за зібрані на колгоспному полі колоски.

1944 року, після трирічної перерви, єдиної за весь час від заснування 1861 року, відновила роботу Козичанська семирічна школа. Це сталося за

два роки до відкриття школи у селі Грузькому. Отож дехто з грузчан у 1944-1946 роках навчався у козичанській школі.

У 1944 році в Козичанці було відкрито медпункт. Його збудовано на місці колишньої попівської хати. Першим лікарем був Дмитро Галіус, який приїхав з сім'єю до Козичанки під час другої світової війни. У тому ж 1944 було відновлено колективне господарство, яке назвали іменем Леніна. У 60-ті роки колгосп володів 1740 гектарами сільськогосподарських угідь, у тому числі 1568 гектарами орної землі. Селяни і далі працювали там, заробляючи трудодні. Щоправда, господарство імені Леніна не досягло після війни таких успіхів, як його довоєнний попередник.

На будівництві мосту.

Фото 1960 року.

Щоб збільшити свої мізерні доходи, селяни продавали на базарах продукцію, вирощену у своїх господарствах. Але в 50-х роках держава обкладала людей різноманітними податками: на кожне фруктове дерево, на кожну тварину і тому подібне. Податок на молочні продукти, наприклад, становив 1000 рублів на рік.

У 1946 році Козичанку, де відбувався міжрайонний семінар, відвідав письменник, депутат Верховної Ради СРСР Олександр Євдокимович Корнійчук. Він виступив перед делегатами семінару та громадськістю села.

У кінці 50-х років XX століття Антон Левкович Коновал спроектував козичанський колгоспний ставок і новий міст через річку Сивку.

Завдяки цьому проекту було фактично відновлено дореволюційний панський став, греблю якого прорвало перед Великою Вітчизняною війною. Довгий час вважалося, що його не можна відбудувати. Але Антон Левкович довів, що нічого неможливого немає. Будівництво мосту і ставу завершилося 1961 року за допомогою шефів. Нова водойма стала чудовою окрасою мальовничих козичанських краєвидів.

Другий козичанський ставок разом із системою малого зрошення було збудовано 1966 року за ініціативою Петра Григоровича Марчука, який наприкінці 60-х на початку 70-х років був секретарем партійної організації села. Всупереч його волі він був призначений на цю посаду Макарівським райвиконкомом партії під загрозою: якщо відмовиться працювати, то взагалі не знайде роботи не тільки в Макарівському районі, а й у Київській області. Висококваліфікований педагог П.Г. Марчук мусив працювати сім років не за фахом.

Козичанський ставок.

Фото А. Марчука, 2001 р.

У колгоспі було 190 гектарів зрошувальних земель, однак система зрошення не принесла позитивних результатів. Але нині жителі села мають змогу милуватися ще одним чудовим ставком, який так прекрасно вписався в ландшафт Козичанки.

У 1954 році на місце розібраної церкви перенесли магазин, що знаходився до того в будівлі другого млина. Магазин діяв там до 1979 року, доки не збудували нове приміщення на центральній площі.

У 1954 році до Козичанки був направлений для керівництва колгоспом імені Леніна тридцятитисячник Юрій Миколайович Кун. Він очолював господарство лише до липня 1957 року, але жителі села згадують про нього і тепер. "Це був справедливий, вимогливий до себе і до людей керівник, справжній організатор", - так про нього говорять.

Було досягнуто значних результатів у вирощуванні зернових - 24 центнери з гектара, льоноволокна - 6-9 центнерів з гектара. Також висівалися багаторічні трави. У колгоспі практикували вирощування бахчевих культур (кавунів, динь), які роздавали людям на трудодні. Була і городня овоочева бригада, якою керував Олексій Олексієнко.

У господарстві також був і тваринницький комплекс, де розводили велику рогату худобу, овець, свиней, птицю і навіть кролів. Було розширено тракторну бригаду, оновлено пилораму.

У Козичанці тоді була пасіка, яка розміщувалася на горі й нарахувала понад 300 вуликів. На ній працювали лише двоє колгоспників: Іван Марчук та Іван Лавренко, пізніше до них приєднався Іван Купченко. Пасіку перевезли до села Грузького у 1980 році, після об'єднання колгоспів.

У 1956 році відкрили сільський клуб на 250 місць, зведений з матеріалів розібраної церкви. Того ж року було обладнано дитячі ясла і збудовано приміщення контори колгоспу, яка до того розміщувалася у будинку пані Підгорської.

Юрій Миколайович Кун дбав про добробут жителів села, допомагав будівельними матеріалами. У селі почали виростати цегляні будівлі, у оселях з'явився газ в балонах.

Звичайно, таких результатів Юрій Миколайович Кун не досягнув би без допомоги жителів села.

Не можна не згадати Ярину Дьохтяренко - ланкову льоноводів, багатодітну матір; ланкових - Ганну Купченко та Ганну Копчінську; Володимира Копчінського - бригадира рілничої бригади; механізаторів - Сергія Очеретяна, Миколу Тарасюка, Василя Музиченка. А ланкова Ганна Степанюк у 50-х роках ХХ століття виростила своїми руками 270 центнерів картоплі з гектара - про неї писали тогочасні газети.

У ті роки в Козичанці була зразкова кузня. Майстрами своєї справи були Петро Суховій, Іван Суховій, Яків Лукинчук, Василь Паламар. Вони виготовляли сільськогосподарський реманент, підковували коней. Знарядями праці, які вони виготовляли, користуються ще й тепер деякі жителі села, згадуючи невтомних ковалів.

Спільними зусиллями село поступово повернулося до нормального життя.

Символічно завершило період відбудови 1958 року встановлення пам'ятника В.І.Леніну в повний зріст. Цей "шедевр" радянського мис-

тецтва керівництво села оберігає й досі. Монумент пофарбували в черговий раз у 1995 році, і нині біля "вождя світового пролетаріату" на Великдень освячують паску.

Ю.М. Кун не раз говорив: "Нашу землю треба особливо любити, бо вона густо полита потом і кров'ю кращих синів народу, її треба пестити, дбати про неї, і вона нам щиро віддасть".

СЕЛО В 60-80 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Козичанка вирізняється з-поміж інших навколишніх сіл насамперед шанобливим ставленням до своєї історії, якою б складною іноді вона не була. Отож не дивно, що всі вулиці офіційно зберігали протягом радянського періоду свої історичні назви, ще й досі лишилися поміщицькі будинки, будівля школи, зведена 1912 року, і навіть пам'ятник Леніну. Така повага до надбань минулого створює неповторну ауру, в яку поринає кожен, хто опиняється в цьому мальовничому селі. На його вулицях постають із глибини віків кургани, поміщицькі економії, комуністичні ідоли. І все це допомагає людям пережити круті повороти долі, вірити у світле майбутнє, щоденною працею наближати його.

Козичанка потопає в зелені, немов у райському саду. І люди оспівують цю красу. Свого часу Федір Гоничський писав:

*Село наше Козичанка
Стоїть при долині,
Рядом із ним два ставки,
Немов на картині,
Кругом нього - ліс сосновий,
Зеленая роща,
А через гору до Відьманки -
Поливная площа.*

Площа лісонасаджень, які колгосп почав проводити з 1933 року, на 1963 рік становила 300 гектарів. Колгоспний сад на горі під час головування Ю.М. Куна було розширено на 10,7 гектара. Їх планування і посадку проводили агроном Ганна Федорівна Суховій і бригадир садової бригади Василь Прокопович Бігляков. Новий сад назвали "Зезулів", бо посаджено його було на землях, що належали на початку століття родині Кращенків (Зезулів). Сади у Козичанському колгоспі займали 47,3 гектара землі. Урожай вирощених фруктів при господарюванні Ю.М. Куна вивозився на продаж аж до Мурманська (учасницями цього були Валентина Круць і Галина Бенківська).

У 60-х роках ХХ століття до Козичанки з Києва почали їздити автоперевізники. Прямі рейси до села відправлялись у вихідні дні з площі Перемоги. Силами колгоспу на початку 70-х років була вимощена каменем до-

рога Козичанка - Бишів, велика заслуга у спорудженні якої належить голові сільської ради Григорію Миколайовичу Паламарю. За проектом Г.М. Паламаря також було обладнано стадіон, де тепер, на жаль, випасають домашню худобу. Єдина у селі асфальтова дорога була збудована на початку 80-х років XX століття.

А. Марчук "Стара верба", 1990, офорт, 32 x 40.

Територія Козичанської сільської ради належала до 1932 і з 1933 до 12 березня 1959 року до Бишівського району, у 1932-1933 роках - до Брусилівського, з 1962 по 1965 - до Фастівського, з 12 березня 1959 по 1962 і з 1965 - до Макарівського району.

* * *

Через малу продуктивність колгосп імені Леніна, що спеціалізувався на виробництві льону, картоплі, зерна, а також мав розвинуте тваринництво і допоміжні галузі (птахівництво, рибальство та бджільництво) у 1974 році за Державною програмою укрупнення господарств був приєднаний до соснівського колгоспу "Авангард", основною спеціалізацією якого було тваринництво. І в цій ситуації село Козичанка стало неначе другорядним, його мешканці не хотіли працювати у Соснівці. Виникало багато

конфліктних ситуацій. Господарство в таких умовах було приречене на роз'єднання. Але тоді самостійне існування козичанського колгоспу було неможливе, і трудівники села вирішили, що вони краще будуть ходити на роботу до Грузького, ніж до Соснівки. Отож уже 1979 року землі колишнього колгоспу імені Леніна були закріплені за грузецьким господарством "Прапор комунізму", і більше ускладнень не було.

З 1968 по 1975 рік директором школи був Панас Гордійович Ходак. Тоді до школи було приєднано будинок дитячих ясел, завдяки чому школярів перевели з двозмінного на однозміне навчання. Також з його ініціативи було впорядковано територію: обладнано їдальню та два господарчі будинки. На дослідних городніх ділянках і в саду при школі працювали учні під керівництвом Лідії Харитонівни Мартиненко - вчительки хімії та біології. Вона вчила дітей любити землю і обробляти її. Вирощених дитячими руками овочів і фруктів вистачало для харчування школярів на цілий рік.

У 1963 році вчителі П.Г. Ходак, П.Г. Марчук та І.С. Сліпець за дорученням райкому партії написали історію села Козичанки, яка до кінця XX століття лишалася єдиним джерелом, з якого мешканці села черпали відомості про минуле батьківської землі.

Титульна сторінка історії Козичанки 1963 року

У кінці 70-х - на початку 80-х років XX століття у Козичанці особливого розквіту набула масова культурна робота. Саме в цей період сільський клуб був дійсно гідний почесного звання "Будинку культури".

1974 року було засновано хор-ланку козичанського клубу, який згодом дістав назву "Криниченька". Під керівництвом Катерини Василівни Кращенко Будинок культури 4 лютого 1975 року вперше отримав звання культурно-освітньої установи відмінної роботи. У ті роки в ньому проводились вечори гітарної музики, діяли різноманітні гуртки, шахово-шашковий клуб, театральний гурток, проводились інші масові заходи. У селі був великий духовий оркестр - до 40 інструментів. Також обладнали Кімнату трудової та бойової слави. Тоді ж працювала кіноустановка, бібліотека. Мешканці села з повагою згадують самовіддану працю Катерини Василівни, яка була протягом багатьох років незмінним директором Будинку культури. Значних досягнень у культурному розвитку села в ці роки здобула також її попередниця - Катерина Гордіївна Король.

А з 90-х років XX століття, особливо в другій їх половині (за часів керування Галини Іванівни Козупляки), Будинок культури почав занепадати. Крім дискотек у вихідні дні, ніяких інших заходів не проводилося. Працювала тільки бібліотека, за що треба віддати належне її завідувачці Тетяні Сергіївні Пустовіт.

Кімнату трудової та бойової слави було занедбано. Розікрали радіоапаратуру, духові інструменти та інше. Винесли навіть чотири картини, подаровані односельцям художником-земляком Анатолієм Марчуком. Дві з них згодом знайшлися у сусідів та знайомих Галини Іванівни. Врешті-решт, було призначено нове керівництво Будинку культури з надією на те, що його робота з часом налагодиться.

ІСТОРІЯ НОВИХ ОПАЧИЧІВ

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 року змусила мешканців забруднених земель покинути рідні домівки та переселитися на нові місця проживання. За державною програмою відселення потерпілих Козичанка повинна була прийняти жителів села Опачичів Чорнобильського району Київської області. Спочатку передбачалося декілька будівель для переселенців розмістити у селі, по вулицях Садовій та Польовій, а основне поселення побудувати далі на полі під Юрівкою. Але керівництво колгоспу "Прапор комунізму" вирішило інакше. Прибулі будівельники для термінового зведення житла уже розбили майданчики, але було змінено план і під забудову віддано весь колгоспний сад, що був розташований на горі ще з 1934 року.

Сад потребував омолодження, до того ж заготівельний пункт у селі Пашківці приймав яблука лише по чотири копійки за один кілограм. Садівництво у 80-ті роки XX століття було взагалі економічно не вигідним, і найдоцільніше було віддати під забудову саме ці, а не орні землі. Нова пропозиція сподобалася і керівникам району та області, і будівельним бригадам Волині. Саме вони у стислі терміни звели нове поселення.

28 серпня 1986 року нові будинки прийняли своїх мешканців, яких спочатку, ще 4 травня, тимчасово поселили у Копилові. Для 726 жителів було збудовано 221 будинок на дев'яти вулицях.

ВУЛИЦІ СЕЛА НОВІ ОПАЧИЧІ

Таблиця 2

Назва	Примітки
Леніна	—
Провулок Лісовий	—
Волинська	—
В.Кібенка	Вулицю названо на честь загиблого пожежника-чорнобильця
Лесі Українки	—
Луцька	—
Першотравнева	—
Любові Карцевої	Л.Карцева — відома розвідниця, яка загинула під час визволення району від німецько-фашистських загарбників. Похована у братській могилі Веселої Слободи.
Опачицька	—

Колгосп "Прапор комунізму" безкоштовно виділив переселенцям картоплю, забезпечив необхідним транспортом. Потерпілі були щиро вдячні керівництву сіл, які надали їм притулок.

1987 року до Козичанки було евакуйовано колгосп імені 1 Травня із забрудненої зони. Усю сільськогосподарську техніку, що належала Козичанці, забрали до села Грузького, а до Козичанки перевезено техніку колгоспу імені 1 Травня.

Відтоді Козичанка знову стала окремим господарством і обробляла 1539 гектарів земельних угідь. Колгосп очолив Федір Павлович Самусенко.

Поселення при Козичанці, назване будівельниками Волинським, 10 липня 1991 року отримало офіційну назву - Нові Опачичі. Тоді ж було утворено окрему Опачицьку сільську раду Макарівського району Київської області.

НАСЕЛЕННЯ СЕЛА НОВИХ ОПАЧИЧІВ

Таблиця 3

Рік	1986	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
К-ть	726	513	491	488	481	479	478	462

У селі Опачичах у 1864 році проживала 321 особа. Вперше село згадано у заповіті митрополита Петра Могили як його власність, на якій він разом з поселенням Мухойди заробив 20000 злотих, що потім заповів Київській академії. За народними переказами, у давні часи в Опачичах була велика церква і багато мешканців. Сам Петро Могила купив це село у панів Служків, воєводиців Венденських (11; С.172).

Зараз у селі Нові Опачичі працює сільська рада, поштове відділення (індекс 08035) і магазин. На початку 90-х років XX століття село було повністю газифіковане.

Щоб швидше провести газ до Нових Опачичів, гілку газопроводу, змінивши державний план, потягли з Грузького до села полем, а не через Козичанку. У результаті таких дій місцевого керівництва село Козичанка залишилося негазифікованим, тому і не підлягає обов'язковій газифікації державою, а у звітах Міністерства енергетики село, як і навколишні населені пункти, вважається повністю газифікованим.

У 1986 році в Козичанці збудували школу, що прийняла своїх перших учнів 1987 року. Наприкінці 80-х років XX століття відкрито автобусний маршрут "Козичанка - Макарів".

Також було збудовано лазню, яка функціонувала кілька років. Лазня доповнила цивілізацію села, але тривало це, нажаль, не довго. Місцеві вандали все розбили і розікрали котли, батареї, кахельну плитку. І невідомо, коли знайдеться господар, який відновить для односельців лазню...

ВИДАТНІ КОЗИЧАНЦІ

Квітуха козичанська земля виплекала багатьох синів і дочок, закоханих у рідний край. Це люди, завдяки яким маленьке українське село відоме не тільки в Україні, а й далеко за її межами.

Про кількох таких людей хотілося б розповісти окремо.

ІВАН ІВАНОВИЧ МАРЧУК

Дипломат Міністерства закордонних справ СРСР, доктор філософських наук.

Народився в листопаді 1921 року в Козичанці, де навчався у 1-2 класах місцевої школи. Через переїзди сім'ї навчався також у Брусиліві, а десятий клас закінчив з відзнакою у місті Червоноармійську. У 1940 році Іван Іванович вступив на філологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка, де його застала війна. Юнак продовжив навчання вже в місті Кзил-Орда, куди було евакуйовано університет.

Після закінчення навчання в 1944 році працював у Києві в радіокомітеті, звідки й був направлений на курси дипломатів до Москви.

1950 року Івана Івановича призначили секретарем посольства до

Фінляндії. Наступною країною, де він отримав звання "Посол", стала Греція.

Протягом своєї роботи у МЗС Іван Марчук призначався послом Радянського Союзу у Бурунді (Африка), Гвінеї та Ліберії (Африка), Республіці Чад (Африка), Еквадорі (Південна Америка), Заїрі (Африка).

Зліва направо: Посол Радянського Союзу І. Марчук, Голова Ради Міністрів СРСР А. Мікоян, Президент Республіки Гвінея Секатуре.

Фото початку 60-х років.

Іван Марчук був завідувачем відділу Африки в МЗС СРСР, вільно володів англійською та французькою мовами, його статті постійно друкувалися у періодичних виданнях Радянського Союзу. Незважаючи на часті й тривалі відрядження, дипломат ніколи не забував рідний край. Як тільки приїздив на батьківщину, одразу ж вирушав до Козичанки. Він завжди мріяв повернутися до рідної сільської хати.

Але, на жаль, не судилося Івану Івановичу оселитися на батьківщині. Останнього разу він ступив на любу козичанську землю в 1985 році, а вже восени 1986, перебуваючи у Москві, будучи тяжко хворим, помер. Його син, Сергій Іванович Марчук, пішов дипломатичним шляхом батька і працює у МЗС Росії.

ІВАН ВЛАСОВИЧ КАРПОВИЧ

Агроном-селекціонер, лауреат Державної премії СРСР, заслужений агроном РРФСР.

І. Карпович у своєму кабінеті.

Фото 1950 року.

Народився у 1904 році на хуторі Тайниця Жашківської волості Таращанського повіту Київської губернії (зараз - Тетіївський район). У 1914 році його сім'я переїхала до Козичанки.

З 1914 по 1918 роки навчався у Козичанській земській школі, продовжував освіту в Бишівській школі, яку закінчив 1921 року.

Працюючи разом із батьками, Іван з дитинства любив господарювати на землі. Тому, закінчивши у 1922 році підготовчі курси при Білоцерківському політехнікумі (пізніше - зооветеринарний інститут), вступив до цього вузу і в 1925 році отримав диплом агронома-рільника.

У 1925 році І. Карповича направили на Поліську регіональну сільськогосподарську дослідну станцію Малинського району Житомирської області, де він працював до 1938 року на посадах стажиста, старшого техника, молодшого, а згодом старшого наукового співробітника відділу селекції та

насінневодства. На початку 1938 року за наказом Міністерства сільсько-го господарства СРСР був призначений заступником директора Наримської державної селекційної станції, що в Сибіру.

3 грудня 1964 року по 1968 рік працював в Інституті землеробства АН України в Києві. З 1968 року - на Поліській дослідній станції, звідки й пішов на заслужений відпочинок у 1982 році. Іван Власович Карпович вивів такі сорти картоплі, як "Роза Полісся", "Кріпиш", "Поліська-36", "Острівська", "Житомирянка", "Поліська Рожева", "Малинчанка", "Ікар" та інші; озимого жита та тритікале: "Поліське" та "Житниця-I"; люпину: "Вузьколистий-198"; ярої пшениці: "Наримська-246", "Наримська-3"; вівса: "Наримський-943". Йому належать більше 120 друкованих праць, серед яких понад 30 наукових. Не раз обирався депутатом Колпашівської міської ради (РРФСР).

Іван Власович багато разів був учасником Всесоюзних сільськогосподарських виставок. У березні 1941 року отримав срібну медаль Всесоюзної сільськогосподарської виставки "За наилучшие образцы труда в сельском хозяйстве".

Під час Великої Вітчизняної війни він як провідний спеціаліст залишався у тилу, працюючи на військову галузь, за що й отримав у 1946 році Державну премію СРСР другого ступеня "За виведення нових сортів зернових та овочевих культур та за наукову розробку систем землеробства в умовах північної тайгової зони Сибіру".

Преміальні кошти допомогли Івану Власовичу побудувати хатину для матері в рідній Козичанці, куди він постійно приїздив відвідати родичів і поклонитися рідній землі.

5 червня 1964 року Указом Президії Верховної Ради РРФСР йому було присвоєно почесне звання "Заслужений агроном РРФСР". І.В. Карпович - активний учасник Фонду миру, нагороджений багатьма орденами та медалями, серед яких орден Пошани, медаль "За освоєння цілинних земель" та інші нагороди.

Іван Власович був фанатично відданий своїй справі, щиро вірив у комуністичні ідеали. Часто запевняв, що "все одно комунізм ми побудуємо", але вчив дітей шанувати насамперед своїх пращурів і рідну землю. Щоб зібрати свій родовід, їздив по всьому Радянському Союзу і все-таки цю справу завершив. Він був надзвичайно доброю і відповідальною людиною. Свої останні дні провів у селищі Чабани, що під Києвом, і залишив цей світ у 1984 році.

До останнього пам'ятав Іван Власович цифри кожного із врожаїв понад 16 своїх сортів сільськогосподарських культур.

АНАТОЛІЙ ПЕТРОВИЧ МАРЧУК

Відомий український художник, член Національної спілки художників України, лауреат міжнародної премії Гулака-Артемовського та міжнарод-

ної премії "Дружба", науковий радник Української екологічної академії наук. Дипломант міжнародних виставок.

Зліва направо: член Парламенту Німеччини, професор Еріка Шухард, Анатолій Марчук, Посол України в Німеччині Юрій Костенко та аташе по культурі Юрій Дуркот.

Місто Гамбург, фото, березень 1996 р.

Народився 1 січня 1956 року в селі Весела Слобода в сім'ї учителів, але вважає себе свідомим козичанцем. У перший клас 1962 року пішов теж у Веселій Слободі, а вже у 1963 році родина переїхала на батьківщину, у Козичанку, де Анатолій закінчив вісім класів.

Від батька і місцевих художників-аматорів перейняв майбутній майстер любов до малювання. Спочатку малював шрифти у зошиті в клітинку. Першим його вчителем малювання у шкільні роки був Панас Гордійович Ходак.

З 1970 по 1972 роки А. П. Марчук навчався у Київській школі-інтернаті №7. З 1973 по 1979 - в образотворчій студії Київського Жовтневого палацу (вчителі М. Родін, М. Гуляєв та В. Забашта). У 1980 вчився малюнка в приватній школі В. Зарецького. З 1980 року навчався в Київському державному художньому інституті (нині Національна академія мистецтв та архітектури), який закінчив у 1986 році (майстерня книжкової графіки професора В.Чебаніка).

З 1985 року Анатолій Петрович Марчук бере участь у всеукраїнських та міжнародних виставках. Має понад 100 виставок, з них - 30 персональних.

Перша омріяна виставка у рідній Козичанці відбулася у липні 1994 року, у тому ж місяці художник виставляв свої твори і в районному центрі Макарові.

У 1985 нагороджений дипломом II міжнародного конкурсу плаката (Москва); у 1995 одержав диплом виставки "Україна-95" (Мюнхен, Німеччина); у 2000 році став лауреатом міжнародної виставки "Львівський

Криниця на подвір'ї Марчуків.

Фото 2000 року.

організатором щорічних пленерів у Козичанці, в яких беруть участь молоді та визнані художники України.

У 2003 році - автор та куратор проекту "Мистецтво Макарівщини", в рамках якого видано каталог художників району та проведена виставка до 80-річчя Макарівського району. Він є автором герба та прапора району. Наступним проектом А. Марчука є будинок творчості в селі Козичанка, на базі якого планується створити музей образотворчого мистецтва в районному центрі.

Анатолій Марчук - Голова Макарівського районного осередку Всеукраїнського Товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка, почесний член районного осередку ВМГО "Молода Просвіта".

Козичанку часто відвідують представники української творчої еліти, зокрема, президент Академії мистецтв України Андрій Чебикін, заслужений художник України Микола Стратілат, художники Іван Пилипенко, Миколай Кочубей, Аліна Максименко, Людмила Тесленко-Пономаренко, Микола Журавель, Володимир Гарбуз, Василь Корчинський, Анатолій Буртовий, мистецтвознавець Петро Нестеренко, скульптор Василь Татарський, головний художник монетного двору Національного Банку України Роман Чайківський, директор галереї "Мистецький курінь" Олександр Заїка, журналіст Віктор Остапченко та заслужений журналіст України Борис

осінній салон "Високий замок", у 2002 році одержав II премію цього престижного салону.

У 1996 та 2002 роках Анатолій Марчук на конкурсній основі одержав стипендію та майстерню в будинку творчості міста Куксхафен (Німеччина). З 1998 року - член мистецького гурту "Світовид" і експерт галереї "Мистецький курінь", організатор багатьох виставок.

З ініціативи відомого майстра за проектом випускника Київського художньо-промислового коледжу Олександра Павленка та його брата Володимира Павленка в селі Козичанці збудована унікальна криниця. Автори свідчать, що аналогів їй немає в Україні.

Діяльність художника позначена вагомим внеском у суспільну справу Макарівщини. Він є ор-

Гривачевський. Про неосяжну любов митця до рідної землі найкраще сказав у своєму вірші київський поет Олександр Кавуненко:

ПАРИЖ - КОЗИЧАНКА

*У Сені зблискує Париж,
немов на сцені, - звабні парижанки.
А ти тут - сам, тобі миліш
спориш і вічні води Козичанки.*

*Хто може розгадати феномен
манливих мандрівничих пут?
Ти син Усесвіту і вдома,
та це гостріше чуєш - тут.
Мистецька доле, ти - прочанка
прадавніх і модерних Мекк...
Митець - бджола, творіння - мед,
і ти летів із Козичанки.*

*Париж метеликом змигнув.
Париж минув і тіні не залишив,
немов спокусне мерехтіння слави,
що схожа з часом на ману.*

*Осінній маревний Париж.
Булон. Монмартр і милі парижанки...
Та серцем знов туди летиш,
де ти листком палахкотиш
на вічному дереві Козичанки (7; С.37).*

А. П. Марчук сприяв творчому зросту двох молодих козичанських художників: Олександра Павленка та Андрія Шевчука.

Митець художньо оформив шість книг: "Давай поговоримо". - К.: Мистецтво. - 1985, А. Гай "Сім струн райдуги". - К.: Веселка. - 1986, В. Панова "Сергійко". - К.: Веселка. - 1986, В. Таранюк "Кучерганська відьма" - Київ, 1999, О. Кавуненко "За межею бабиного літа". - "Pit" Краків, 2000.

Твори Анатолія Марчука зберігаються в багатьох провідних художніх музеях України та Польщі, в колекціях Міністерства культури, Дирекції виставок Національної спілки художників України та приватних збірках України, Польщі, Німеччини, США, Австралії та Канади. Творчості А.П. Марчука було присвячено три телевізійні фільми та опубліковано понад 90 статей у часописах, газетах, каталогах. Художник працює в галузі станкової графіки та малярства.

Зліва направо: головний редактор журналу "Дніпро" Микола Луків, віце-президент Академії мистецтв України Ігор Безгін, композитор Людмила Височинська, Голова державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України Олександр Федорук, архітектор Тамара Чебикіна, Президент Академії мистецтв України Андрій Чебикін, Голова громадської організації "Мистецький курінь" Олександр Заїка, Генеральний директор Національної філармонії України Дмитро Остапенко, експерт галереї "Мистецький курінь" Анатолій Марчук, Міністр культури та мистецтв України Юрій Богуцький.

Пленум правління Національної спілки художників України затвердив кандидатуру А.П. Марчука на звання "Заслужений художник України". Його ім'я занесено до "Енциклопедії сучасної України" (за редакцією академіка Івана Дзюби).

Знаними вихідцями села Козичанки також є:

Іван Петрович Барченко - професор, завідувач кафедри Інституту гігієни харчування, викладач Київського медінституту (нині - Національний медичний університет) імені О.О. Богомольця, автор багатьох наукових праць.

Григорій Павлович Бедрицький - відомий будівельник, нагороджений орденом Леніна, орденом Трудового Червоного Прапора та іншими відзнаками.

Федір Михайлович Бедрицький - головний технолог Київського експериментального заводу.

Зінаїда Соломонівна Бражник - старший викладач англійської мови КНУ імені Т.Г. Шевченка.

Володимир Антонович Коновал - заслужений працівник сільського господарства України, директор ТОВ "Агрофірма "Світанок" (село Грузьке), депутат Київської обласної ради двох скликань.

Клавдія Семенівна Лініченко - юрист, чемпіон СРСР з мотоспорту (1953 рік), рекордсмен у швидкісних заїздах.

Віталій Максимович Марчук - майстер спорту СРСР з кульової стрільби, викладач дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву №2. За роки викладацької роботи підготував чемпіона СРСР, майстра спорту міжнародного класу Геннадія Сидоренка, а також майстра спорту міжнародного класу, чемпіона ДТСАФ СРСР Анатолія Хижняка.

Людмила Петрівна Марчук - культурно-освітній працівник, лауреат Всесоюзних фестивалів пісні, неодноразово була нагороджена дипломами Міністерства культури СРСР та УРСР.

Микола Іванович Марчук - бригадир кранівників Черкаського річкового порту, нагороджений орденами Леніна та Трудового Червоного Прапора.

Петро Григорович Марчук - відмінник народної освіти. Отримав це звання за проект і виготовлення шкільного електричного дзвінка, що був згодом запроваджений у школах майже всього Макарівського району.

Таміла Федорівна Марчук - кандидат психологічних наук, автор семи шкільних підручників для глухих.

Василь Назарович Музиченко - військовий комісар Чуваської АРСР (Російська Федерація).

Лариса Максимівна Паламар - доктор філологічних наук, професор, протягом довгого часу завідувачка кафедри філології природничих факультетів КНУ імені Т. Г. Шевченка.

Микола Степанович Паламар - селекціонер, лауреат Сталінської премії, професор, директор сільськогосподарського інституту у місті Білій Церкві. Займався вирощуванням сортової пшениці.

Галина Іванівна Пищенко - філолог, завідувачка сектором Редакційного відділу Апарату Верховної Ради України.

Микита Петрович Пузенко - відомий будівельник.

Володимир Іванович Суховій - старший механік представництва АСК Укррічфлоту в Дніпропетровську.

Іван Миколайович Ткаченко - капітан другого рангу, заступник командира атомного підводного човна-ракетоносця Північного флоту по політчастині. Після демобілізації працював в Українському територіальному управлінні Державного комітету СРСР з матеріальних резервів, де був куратором в Україні підприємств дев'яти міністерств. Загалом віддав службі 31 рік.

Микола Іванович Федоренко - механік Київського АТП 11162, нагороджений орденом Леніна.

Володимир Васильович Царук - філолог, тележурналіст, редактор телеканалу "Інтер", керівник та шеф-редактор телепрограм ("КІН", "Створи себе") на Першому Національному телеканалі¹⁵.

КОЗИЧАНКА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

24 серпня 1991 року Україну було проголошено незалежною республікою, в ній почався новітній розвиток державності. У молодій державі почали відроджуватися народні традиції. Зокрема, стали святкувати Великдень, свято Івана Купала, Яблучного Спасу, козичанського Храму - Різдва Христового.

Іванів День.

Фото А. Марчука, 2000 р.

Свято Храму зародилося ще у сиву давнину, коли у кожному селі будували церкву. На честь якого свята чи святого була названа церква або каплиця, у той день і святкували храм. У Козичанці Храм на Різдво¹⁶, у Грузькому - на Михайла, у Веселій Слободі - на Юрія, в Мар'янівці - на Симона, в Ястребенці - на Дмитра, у Фасовій - на осіннього Миколу, у Пашківці - на Трійцю, у Бишеві - на Покрову, у Соснівці - на Параски.

¹⁵ Автор щиро вибачається перед жителями села Козичанки, якщо хтось випав з поля зору.

¹⁶ Храм святкується на другий день Різдва Христового.

Юрієм Івановим у Козичанці був створений перший приватний музей предметів народного побуту.

Козичанці люблять свою землю і то-му збираються на свята в рідному селі, аби знову і знову напиться живильної води з батьківського джерела.

* * *

На жаль, на початку 90-х років ХХ століття наслідки глибокої економічної кризи в країні позначилися й на розвитку Козичанки. Тут, можливо, це відчули навіть глибше, ніж деінде. Ще з 1990 року місцевий колгосп імені 1 Травня почав занепадати. Знизилися врожаї, зносила-ся техніка, запустіли землі.

Коли на початку 1993 року реорганізовувались колгоспи, керівництво господарства вирішило провести повне розпаювання майна серед членів колективного сільськогосподарського підприємства. Але техніку забрало лише керівництво колгоспу та їхні прибічники, і до того ж фактично за безцінь. Господарство виявилось остаточно розореним.

Це викликало обурення членів колишнього колгоспу. Вони вимагали негайної відставки керівників, повернення проданої техніки і відновлення нормальної роботи КСП, але спроби все повернути були марними.

Про цей конфлікт телекомпанією "Вежа" було знято двосерійний документальний фільм, який демонструвався в програмі "Вільний селянин". Справа завершилася у 1995 році звільненням керівника КСП Ф. П. Саму-сенка. Проте заміна керівництва не принесла позитивних перемін.

Ситуація почала поліпшуватися лише після Аграрної реформи в Україні. У Козичанці в березні 2000 року було організовано ТОВ "Агрофірма "Промінь". До управління господарством прийшла нова команда керівників на чолі з Анатолієм Васильовичем Довгим, і вже їхні перші кроки відродили у трудівників надію на краще. Зараз товариство "Промінь" обробляє 1140 гектарів орної землі і нараховує 65 працівників.

Приватний музей Ю. Іванова

Фото А. Марчука, 2001 р.

9 квітня 1997 року Козичанську школу було атестовано за статусом загальноосвітньої школи I-II ступенів.

Кількість випускників

Таблиця 4

Рік	Кількість
1988	10
1989	11
1990	5
1991	11
1992	11
1993	5
1994	12
1996	10
1997	6
1998	5
1999	6
2000	9

Загальна кількість учнів школи

Таблиця 5

Навч. рік	Кількість
1993-94	71
1994-95	73
1995-96	79
1996-97	84
1997-98	88
1998-99	93
1999-2000	87
2000-01	88

Інформацію про випускників можна отримати у дирекції школи¹⁷.

Загальна площа земель у підпорядкуванні Козичанської та Опачицької сільських рад - 2500 гектарів. Житлова площа села Козичанки - 11350 м². На території сільської ради 306 дворів, у яких на 1 січня 2001 року проживали 336 мешканців. Поштовий індекс 08053. З 1957 року село повністю електрифіковане. У Козичанці та Нових Опачичах телефонізовано 100 будинків. Усі установи та 14 житлових будинків у центрі села Козичанки газифіковані. З 1992 року Козичанську сільську раду очолює Микола Миколович Кращенко. За час його головування було впорядковано територію сільської ради, посаджено молодий сад. Було введено посаду упорядника сільського кладовища, що допомагає тримати його завжди у належному стані.

¹⁷ Шкільні архіви до 1988 року, на жаль, не збереглися.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ СЕЛА КОЗИЧАНКИ В РІЗНІ ПЕРІОДИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Таблиця 6

Рік	К-ть	1863	730	1982	524	1995	393
1809	624	1887	1120	1989	459	1996	378
1829	633	1900	1319	1990	434	1997	372
1847	710	1924	1666	1991	417	1999	364
1852	692	1963	905	1992	413	2000	336
1857	728	1967	863	1993	409		
1862	787	1970	780	1994	416		

ПРИРОДНІ УМОВИ СЕЛА КОЗИЧАНКИ

Козичанка розташована в Поліській низовині. Рельєф - рівнина зі слабким похилом місцевості. Абсолютні висоти не перевищують 190 метрів. Село знаходиться в межах східноєвропейської рівнини. На початку палеогену море вкривало майже всю його територію. У геоструктурному відношенні село Козичанка розташоване в межах південно-західного крила Дніпровсько-Донецької западини, для якої характерне високе залягання кристалічного фундаменту на глибині 150-170 метрів. У геологічній будові переважають кристалічні породи докембрію, а також більш молоді осадові утворення юрської, крейдової, палеогенової, неогенової і четвертинної системи.

Ґрунти підзолисті, що лежать в основному на піщаних породах. Стік поверхневих вод сповільнений. Органічні рештки перегнивають повільно. Виникає кисле середовище. При таких умовах і утворилися підзолисті ґрунти.

Клімат помірно-континентальний. У теплу пору року опадів тут буває у два-три рази більше, ніж у холодну. Середня температура січня -5° — -6°С, липня +18° — +20°С. Опадів у середньому до 600 мм/рік.

У селі два ставки, в яких багато видів цінної промислової риби.

Річка Сивка, що, можливо, була так названа через сивий колір води, ліва притока річки Ірпеня. Довжина 17 кілометрів, протікає в межах району. Площа басейну 80,2 км². Ширина русла - 3 метри. На руслі знаходяться 10 ставків. Під загальною назвою Сивка об'єднані зараз вісім струмків, що з'єднуються в єдине русло в селі Козичанці.

Зокрема, Сивкою історично називався струмок, що тече через Веселу Слободу. Джерело в урочищі Кондрацьке дає початок річці Пилипонці, що є найбільшою притокою Сивки. А до Пилипонки несе свої води річка Сивка, що бере свій початок з джерел і боліт неподалік урочища Обідного (між селами Грузьким та Фасовою). З джерел та меліораційних каналів на

кордоні з Житомирською областю витікає струмок, що має назву Грузька. Він впадає до Сийвки в центрі села Грузького. Гілка річища, що бере початок в урочищі Ятуб, здавна називалася Майданом. Також, якщо вірити І. Фундуклею (17), то струмок, що бере початок в урочищі Ятубі і аж до впадіння у річку Ірпінь, називався Козичанкою. Навряд чи цей перелік назв можна вважати вичерпним. Дехто, наприклад, стверджує, що Сивка є одним з русел річки Свинарийки, одне з яких протікає через село Вільне.

Зважаючи на таке розмаїття, видається логічним рішення географів початку ХХ століття об'єднати усі ці струмки єдиною назвою Сивка, яка зберігається за річкою й досі.

Географічні координати центру села Козичанки 50° 15' північної широти, 29° 46' східної довготи. Ліси навколо села мішані. Тварини і птахи характерні для цих лісів.

* * *

Природно, що в цих краях з розгалуженою річковою системою здавна оселялися люди. І чи не найбільше шанували вони у всі часи чисту й цілющу воду з лісових струмків - джерел життя земного. Люди дбали про численні джерельця на навколишніх родючих землях. Продовжують вони цю святую справу й досі. Підтримує навколишні водні джерела в належному стані член Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка, уродженець села Іван Петрович Суховій¹⁸.

У середині 90-х років ХХ століття були освячені всі козичанські джерела. Іван Петрович разом з дітьми у черговий раз прочитав біля них необхідні для цього обряду молитви.

Один з ключів в урочищі Майдан через це отримав назву "Майданська Просвіта". У джерело було встановлено бетонований криничний круг.

* * *

Кожен козичанець має в душі часточку рідної землі, щось святе, близьке лише йому. І куди б не занесла його доля, все одно серце його у милій Козичанці, до якої ведуть всі стежинки непростого життя.

І люди вірять, що в новому сторіччі село остаточно подолає економічну кризу, відновить не лише сільське господарство, а й промислове виробництво, підніметься на вищий щабель культури. А для цього треба, щоб кожна людина усвідомила своє важливе місце в суспільстві. Козичанка

¹⁸Громадська організація "Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка" заснована у 1991 році. Метою діяльності товариства є утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті, формування національної свідомості та піднесення духовності й добробуту українського народу. Очолює організацію Павло Мовчан.

розквітне лише тоді, коли кожен її мешканець оберігатиме красу рідної землі, як це робили його пращури. Нехай замислиться той, хто прочитає

А. Марчук "На козичанському мосту", 1991, олівець, 30 x 45

цю книжку, що він доброго зробив для рідного села. І нехай зробить свій внесок у золоті сторінки історії українського села Козичанки та історії України. Майбутнє за вами.

Я знаю, наша путь не безкінечна,
І не багатством міряна, не кількістю грошей,
Під богом ходимо, нам наказав Усевишній
Добро робити для усіх земних людей.
Прости нас, Господи, прости нас, Усевишній,
За дзвони скинуті, сплюндровані церкви,
Стаєм перед тобою на коліна, Господи,
І просимо пощади в Тебе ми.
Прости дітей своїх, які зблудили,
І роки прожили у мороці, в пільмі,
Тепер же наші очі з темряви прозріли,
І просимо прощення в Тебе ми. Амінь.
Г.Павленко (10; С.8)

Додаток 1

Документ. Землі біля ставу на річці Дичці (Сивці), викуплені з володінь Ротмістра Казимира Гавриловича Кржижанівського 11.08.1888 року.

1. 1420 кв. саженей - крестьянин Алексей Васильевич Круць.
 2. Удобной усадебной 1 десятина 180 кв. саженей, неудобной - 170 кв. саженей - крестьянин Макаровской волости Станислав Мартынович Кобчинский.
 3. 1150 кв. саженей удобной земли - крестьянин Иван Васильевич Круць.
 4. 295 кв. саженей - киевские мещане Степан и Денис Матвеевичи Григорьевы.
 5. 1 десятина 160 кв. саженей удобной земли - киевский мещанин Григорий Иванович Муравьев.
 6. 1 десятина 160 кв. саженей удобной и 140 кв. саженей неудобной земли - бышевский мещанин Михаил Павлович Федорович.
 7. 630 кв. саженей усадебной земли - бышевский мещанин Азарий Осипович Панькевич.
 8. 1 десятина 200 кв. саженей - васьковский мещанин Бенедикт Адамович Завистовский.
 9. 1630 кв. саженей - крестьяне Макаровской волости Иов-Андрей и Максим Ильичи Грабинские.
 10. 1880 кв. саженей усадебной земли - бышевская мещанка Парасковья Андреевна Малиновская.
 11. Удобной усадебной земли 950 кв. саженей, неудобной - 60 кв. саженей - бышевский мещанин Поликарп Осипович Панькевич.
 12. 1040 кв. саженей удобной усадебной и 70 кв. саженей неудобной земли - васьковский мещанин Гавриил Осипович Панькевич.
- (ДАКО, ф. 1542, оп. 1, спр. 770).*

Додаток 2

Документ. Лист козичанської поміщиці Антоніни Підгорської до київського генерал-губернатора з проханням про відкриття поштового відділення в м. Бишеві.

До генерал-губернатора:
6 ноября 1911 г.

Просьба
Ваше превосходительство

Пожалейте нас, сделайте милость, откройте почтовое отделение в м. Бышев, Киевской губернии. Вы не можете вообразить себе мучений, которые не следует нести. Что делать, чтобы получить однако нечто столь про-

стое, которое каждая страна жертвует /устраивает/ для своих подданных. Даже в самой маленькой деревушке вы найдете почтовое отделение.

Благоволите принять, Милостивый Государь, уверение в совершенном почтении.

Землевладелица с. Козичанка
Антуанетта /Антонина/ Подгорская

Додаток 3

Документ.

Отчет козичанского однокласного земского училища за 1912 год
10 декабря 1912 года, №38

Училище существует по уставу приходских училищ, заведенному в 1828 году. Два отделения, две группы. В 1912 году - 55 учебных дней. К 1 января 1913 года - собственное учебное помещение.

Вероучитель - Хотинский Николай Петрович, жалование - 120 рублей в год.

Арифметика, славянский язык, русский язык, чистописание - Туренко Стефан Маркович, 480 рублей в год.

Арифметика, славянский язык, русский язык, чистописание - Шевченко Савварий Васильевич, 360 рублей в год.

Учитель пения - Туренко Стефан Маркович, 60 рублей в год.

Учитель гимнастики - Ходак Гордий Васильевич, жалование - 5 рублей в месяц.

Учащихся - 78 мальчиков, 41 девочка.

Содержание - из государственной казны 190 рублей, из земских сборов 279, 93 рублей.

Площадь пола 2 1/5 кв. аршин. Кубическое содержание воздуха 4/9 куб. саженой. Площадь пола/площадь стекол = 12/1. Керасиновое освещение, местное отопление, естественная вентиляция (форточки), отхожая места на дворе, 27 неправильно устроенных парт.

Состоит одно учебное пособие на сумму 40 копеек. Учащиеся от 8 до 13 лет. Учение начато 18.10, окончено 22.12.

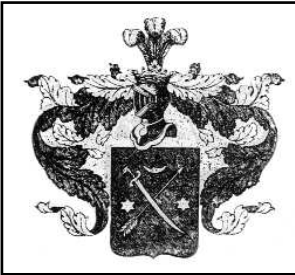
Священник - Николай Хотинский
Стефан Туренко, Савварий Шевченко
(ДАКО, Киевская уездная земская управа,
ф.1239, оп.5, спр.208, арк.35-36)

Документ.

Прізвища громадян села Козичанки, що були в 1915-1930 роках

(Записані Іваном Власовичем Карповичем)

1. Барченко	13. Мартиненко	24. Гладиш
2. Бедрицький	14. МIRONENKO	25. Музиченко
3. Грабінський	15. Пустовойт	26. Голубенко
4. Купченко	16. Олексієнко	27. Сліпець
5. Карпович	17. Ткаченко	28. Кучер
6. Кращенко	18. Коновал	29. Самійленко
7. Лініченко	19. Форостовець	30. Ходак
8. Лукянчук	20. Цибуля	31. Приходько
9. Литвиненко	21. Левченко	
10. Манич	22. Куценко	
11. Паламар	Євмен	
12. Марчук	23. Беньківський	

Родовий герб Крижанівських**Крыжановскіе.**

«Въ щитѣ, имѣющемъ пурпуровое поле, изображенъ золотой полумѣсяцъ росами вверхъ; подъ нимъ крестообразно положены золотыя сабля и стрѣла, остроконечіями обращенныя къ лѣвому боку щита, по сторонамъ ихъ видны двѣ шестиугольныя золотыя звѣзды. Щитъ увѣнчанъ дворянскимъ шлемомъ и короною съ страусовыми перьями. Наметь на щитѣ пурпуровый, подложенный золотомъ.

О. Г., ч. VI, л. 145.

Потомство Анто́на Степа́новича Крыжа́новскаго, полковника Га́дячкаго (1762-1762). Родъ угаси́й.

А. Лазаревскій, Люди старой Малороссіи, «Кіевск. Старина» 1885 г., май, стр. 1—13.

Діяльність ОУН у селі Козичанці в період німецько-фашистської окупації

*За матеріалами слідчої справи
НКВС МДБ УРСР (листопад 1943 - червень 1944 років).
Робота історика-краєзнавця В.В. Обухівського.*

З початку німецької окупації активізувала свою діяльність Організація українських націоналістів, яка мала на меті агітацію і пропаганду ідеї вільної України серед населення. Кілька тисяч чоловік - членів організації були мобілізовані для походу на східноукраїнські землі. Ці групи мали залучати місцеве населення до громадської та адміністративно-державної діяльності.

Вони роз'їжджали по селах, у тому числі й колишнього Бишівського району, збираючи населення на сходки, проводили агітацію в патріотичному дусі та організовували вибори до місцевих органів влади - призначали сільських старост та управу.

Очолив Бишівську районну націоналістичну організацію Д.Д. Приліпенко, в обов'язки якого входило організувати групи та ланки. Районна організація складалася з п'яти-шести осіб, сільські - з трьох. Таким чином, у районі, крім групи, було створено ще п'ять ланок. Загалом Бишівська районна Організація націоналістів складалася з 21 члена.

У своїх селах вони проводили агітаційну роботу, збирали зброю для майбутнього повстання проти окупантів. Часто, працюючи в німецьких установах, вони допомагали співгромадянам.

Члени районної управи Д.К. Грибовський і А.К. Депутат виїжджали для виборів місцевої влади в село Козичанку. Ними були обрані староста села і управитель громадським господарством. Голова Бишівської районної управи Д.Д. Приліпенко призначив М.Г. Бедрицького управителем громадського двору. Головою сільської управи призначили націоналіста із Західної України під псевдонімом Музика. Заступником голови було обрано Семена Хомича Самійленка, 1896 року народження, з бідняцького роду.

У перших числах серпня 1941 року Музика оселився у громадянки Анастасії Антонівни Коновал. З метою створення організації націоналістів у Козичанці Музика і представники Бишівського району запросили С.Х. Самійленка, З.М. Суховія, М.Г. Бедрицького, Є.А. Куценка та М.Т. Форостовця з'явитись у школу на збори. Їм було дано завдання залучати односельців до організації. У Бишівській друкарні були віддруковані спеціальні брошури, що роздавали мешканцям, які приходили в управу. Через деякий час цю літературу знайшли жандарми.

Та переконати козичанців цим людям не вдалось, ідея незалежної України багатьом селянам була незрозумілою. Давався взнаки і радянський

сталінський терор 30-х років, коли за одну лише розмову на цю тему можна було отримати жорстоке покарання.

У другу групу підпільної організації села Козичанки входили всього три особи: С.Х. Самійленко, З.М. Суховій та М.Т. Форостовець.

З приходом Червоної армії учасників підпільної організації заарештували. Доля їхня виявилася трагічною. Зокрема, С.Х. Самійленко помер 24 лютого 1945 року в Ангарському таборі у Східному Сибіру.

Додаток 7

Опис герба та прапора села Козичанки Макарівського району Київської області

Автор проекту - художник Марчук А.П.

Герб *(дивитись малюнок на першій сторінці обкладинки).*

Щит прямокутний зверху та заокруглений знизу, розділений на дві частини горизонтально срібною, овальної форми смугою, що символізує козичанські кургани та пагорби. Співвідношення пропорцій висоти до ширини щита 8:7.

У верхній частині щита, на синьому тлі, зображена золота Різдвяна Зірка. Вона є символом Різдва Христового - свята сільського Храму, традиція якого збереглася донині (Церква Різдва Христового була в Козичанці з 1780 по 1949 рік).

У нижній частині щита на зеленому тлі у центрі зверху зображені срібна квітка глоду, під нею - дві срібні голови кіз, що розташовані симетрично одна навпроти одної. Установлено, що назва "Козичанка" - давній антропонім, походить від прізвища "Козій", який, згідно легенди, був засновником села. Також коза є атрибутом різдвяного святкового вертепного дійства. Глід є типовою рослиною козичанських чагарів, в яких колись взяло свій початок село.

Прапор.

Співвідношення пропорцій 2:3, розділений на дві рівні частини срібною смугою. Зверху - синій колір, знизу - зелений. На тло прапора може накладатися щит герба.

Пояснення кольорової гами герба та прапора.

Синій колір символізує небо, велич і красу. Зелений - весну, луки, ліси, а також достаток і надію на світле майбутнє. Золотий - знатність, багатство та силу. Срібний - символ чистоти і світла.

ІСТОРІЯ ВЕСЕЛОЇ СЛОБОДИ

За рукописами Петра Григоровича Марчука
і Миколи Івановича Форостовця
та матеріалами, зібраними Гружчанським
сільським осередком Всеукраїнської
молодіжної громадської
організації "Молода Просвіта"

Весела Слобода - населений пункт Гружчанської сільської ради Макарівського району Київської області, розташований над річкою Сивкою за 3,5 кілометра від села Грузького.

Весела Слобода виникла у 1851 році в результаті переселення на цю землю 37 родин з грузецької вулиці Слободи (всього 324 особи)¹.

Починаючи з 1860 року, хутір в історичних архівах має назву Гімовка (Дімовка). За легендою, він виник в результаті переселення на цю землю молодого поміщицького сина Діми Бетулінського і частини жителів села Грузького, кожному з яких поміщики наділили землю. Назва поселення утворилася від імені панича.

Перші поселенці - родина Петриків. Вулиця у Дімовці, де вони жили, називалася в народі Петриківщиною. Але Д. Бетулінський назвав її Шулявкою, можливо через те, що чимось нагадувала йому київську Шулявку.

На цих землях (800 десятин) Діма побудував цегляну економію. Панич, який за словами селян "тільки те й робив, що ходив по лісах з рушницею", хотів одружитися з простою сільською дівчиною, але батьки були проти цього шлюбу. Через це Діма покінчив життя самогубством.

Економію з садибою і 170 десятинами землі старий пан продав поміщику з Юрівки Ігнатію Шабловському. Решту - 630 десятин - було розпродано серед місцевих жителів. Хутір приєднали спочатку до Юрівського, а потім до Козичанського помістя. На той час перша назва хутора - Дімовка вже майже не використовувалася. Можливо, через те, що поселення не могло носити ім'я самогубці, оскільки позбавлення себе життя вважалося страшним гріхом. Хутір називають Веселою Слободою, бо, за переказами, на цій грузецькій слободі люди часто співали, танцювали, тобто жили весело, і ця назва остаточно закріпилася після перепису населення і адміністративної реформи 1923 року.

10 червня 1892 року на хуторі була велика пожежа. Згоріли будинки та господарчі будівлі дев'яти селян².

Весела Слобода у 1900 році налічувала 39 дворів, де проживали 638 осіб. Селянам належало 637 десятин землі, яка оброблялася за

¹ ЦДІАКУ ф. 127, оп. 1011, спр. 1480, л.5.

² ЦДІАКУ ф. 442, оп. 622, спр. 2, л.48.

трипільною системою. У селі діяли школа грамоти, кузня, бакалійна лавка. Була навіть пожежна частина, яка мала дві бочки та два багри. На місці сучасного Веселослобідського клубу ще на початку XX століття стояла корчма.

До 1902 року у Веселій Слободі діяла однокласна тригрупна школа грамоти. Близько 20 дітей навчалося в сільській зборні, збудованій для проведення селянських зібрань. Це була убога хата з присадкуватими маленькими віконечками і земляною підлогою. Діти сиділи на лавах за грубими й масивними столами. Навчали у школі Закону Божому, а також основам читання і письма. У 1902 році зборня згоріла, і село не мало школи аж до 1922 року. Письменний селянин Іван Ничипорович Яценко у ці роки навчав грамоті деяких дітей у себе вдома.

Очевидець згадує: "Учитель сидів на печі, опутивши ноги на лежанку. За дошку правив пічний лежак, на якому вчитель вуглиною виводив букви азбуки, що сумлінно повторювалися дітками, котрі сиділи на ослонах за старим столом".

У 1905-1907 роках деякі жителі Веселої Слободи брали участь у революційних заворушеннях, організаторами яких були Петро Степанович Дяченко, Павло Степанович Яценко та Григорій Ониськович Лукаш. Вони таємно проводили сходки селян, роздавали прокламації із закликами нищити поміщицькі маєтки, не виконувати відробітку на панських землях і подібне, читали заборонені вірші. Ось один з них:

*Глянь на поле,
Пахать треба,
Кругом панська земля,
Голодовка, забастовка,
От і єсть тобі тюрма.*

Згодом Петро Дяченко, рятуючись від царських жандармів, емігрував до США, а Павло Яценко був висланий на два роки у Архангельську губернію.

Під час Лютневої революції 1917 року селяни вигнали з Веселої Слободи пана Шабловського і почали поділ його земель.

Під час громадянської війни у Веселій Слободі побували загони Вільних Козаків та петлюрівців. Люди розповідають, що житель Веселої Слободи Цируль був ватажком банди "Чорна кішка", яка налічувала 40 осіб. Бандити діяли в районі шляху "Київ - Одеса" і під час нападів на оселі селян імітували голосний котячий крик.

Радянська влада у селі утвердилась у 1920 році. Головою ревкому був І.О. Петрик. 1923 року було створено сільську раду і комітет незаможних селян, у який увійшли Тимофій Андрійович Цируль, Тихон Іванович Цируль, Григорій Ониськович Лукаш. У 1922 році з ініціативи селян у колиш-

ньому хлібному магазині відкрили початкову школу, першим учителем у якій став Павло Петрович Знаменський. Школа працювала при комнезамі. Іван Кирилович Лозниця, Петро Романович Лозниця, Кіндрат Григорович Лукаш, Яків Васильович Ткаченко у 1924 році стали першими в селі комсомольцями.

У 1929 році до Веселой Слободи прибули три перші трактори, керували якими, як згадують мешканці села, дівчата.

У 1929-1930 роках з'явилися перші сільськогосподарські артілі. Ініціаторами їх створення були Іван Степанович Цируль, Іван Оверкович Цируль, Андрій Гордійович Лозниця, Тимофій Андрійович Цируль.

Тимофій Андрійович Цируль - загадкова, багатогранна, неординарна для того часу людина. Його вчинки були настільки оригінальними, що згодом стали підставою для багатьох своєрідних легенд, які й досі розповідають мешканці Веселой Слободи і Козичанки. Дехто вважає його найвизначнішою людиною, яка народилася у Веселій Слободі.

У 1920 році Тимофій Андрійович очолив комітет незаможних селян у Козичанці та увійшов до аналогічного комітету Веселой Слободи. Згодом був делегований на з'їзд голів комнезамів, який відбувався в Київському оперному театрі. Трохи запізнившись, він підняв на ноги всю дирекцію цієї установи, показавши їм, як потрібно зустрічати делегата. А сталося це так. Підійшовши до театру, Тимофій Андрійович, одягнений у найбідніший селянський одяг, промовив до швейцара: "Пропустите мене на моє місце". Той, вважаючи, що це черговий жебрак, повів гостя замість залу до туалету: "Вот твоє місце". А за якусь мить побачив у руках гостя обріз. "Идём, я покажу тебе, где твоё место", - відповів Т.А. Цируль і відвів нечемного швейцара до директора.

Тимофій Андрійович був одним з ініціаторів створення колгоспів у Веселій Слободі, головою сільської ради у Козичанці, але наприкінці 30-х років ХХ століття його безпідставно звинуватили у якомусь злочині, і щоб уникнути смертної кари, він до кінця життя вдавав із себе душевно хворого.

У Т.А. Цируля був найкращий у селі дерев'яний будинок. Але дах у ньому протікав, бо, як казав господар, не міг "душевно хворий" його полагодити. Спав дід Тимошка (так його після Великої Вітчизняної війни називали односельці) на географічній карті під столом. Це було єдине сухе місце в оселі.

Після війни Тимофій Андрійович пошив собі шинель, схожу на генеральську, з червоними кантами. Захоплюючись фотографією, часто бував у Києві, де, за його словами, міліція перейняла у нього ідею і на початку 50-х років зробила собі схожу форму. Свою шинель Тимофій Андрійович після того перестав носити.

У своєму господарстві Т.А. Цируль мав великий сад і город, одну половину якого займали кавуни, іншу - кукурудза. Мріяв також вирощувати сою та чумизу.

З 1947 року дід Тимошка захопився вирощуванням кукурудзи, яка височіла в нього на городі зеленою стіною. Він вважав, що "для процвітання господарства без цієї культури просто не обійтись". З цього приводу Т.А. Цируль написав наприкінці 40-х років листи до газети "Правда" і ЦК Компартії України, у яких запропонував власну технологію вирощування кукурудзи. Дехто з селян і досі впевнений, що Генеральний секретар М.С. Хрущов обрав для України спосіб вирощування кукурудзи, запропонований саме Тимофієм Андрійовичем.

На початку 50-х років дід Тимошка зробив дерев'яний хрест і прийшов з ним до Володимирського собору міста Києва. Зібравши довкола себе мирян, він пішов на чолі цього своєрідного Хресного ходу від собору бульваром Шевченка на Хрещатик. Дід ніс скриньку для пожертв на ремонт Храму Божого.

Розповідають також, що цей чоловік міг довго дивитись, не мружачись, на сонце, стверджуючи, що відчуває енергію космосу...

Дід Тимошка змінив навіть своє прізвище та ім'я і називав себе Битий Іуда Андрійович. "Битий - бо за одного битого сім небитих дають, а Іуда - бо, допомагаючи встановлювати радянську владу, зрадив свій народ", - так він пояснював своє рішення знайомим. Останнім часом жив у власноруч зробленому курені, вхід до якого закривався в'язкою сухого кукурудзиння.

Одного разу дід сам себе сфотографував, коли вилазив із куреня. Показуючи своїм знайомим це фото, ніби серйозно казав: "Я пошлю эту фотку американському президенту и напишу: "Вот как живёт борец за советскую власть, председатель комбеда". Мне за эту фотографию пришлют такой гонорар, что хватит на всю оставшуюся жизнь".

Таким було життя цієї цікавої людини.

* * *

Хоч великих одноосібних господарств у Веселій Слободі не було, але все одно спеціально прислані для проведення колективізації представники влади забирали до колгоспів все майно, збіжжя. За опір колективізації фельдшер К.Т. Петрик був розстріляний, а робітник Г.Р. Лозниця засуджений до восьми років тюремного ув'язнення.

Створені тоді колгоспи дістали назви імені Шевченка та "Червоний хлібороб". У 1934 році вони об'єдналися в один - імені Шевченка.

У 1931 році в селі була побудована школа з п'яти класних кімнат і житловий будинок для вчителів, а в 1936 році на базі початкової школи була відкрита семирічна.

Страшними для села стали 1932-1933 роки.

Спеціально прислані загони так само, як і в навколишніх селах, забирали у весело-слобідчан усе зерно.

Під час голодомору у Веселій Слободі померли, за свідченнями старожилів, більшість мешканців. Вимирали цілі вулиці, одна з яких, Заставна, потім так і не відновилася.

Люди розказують: "В одній хаті померли чоловік і жінка. Голодне немовля повзало по тілу матері, шукаючи їжі..." Були навіть випадки людоджерства.

Дуже тяжкі спогади залишив голодомор 1932-1933 років у серцях веселослобідчан. Не обминули село й репресії 1937-1938 років. Було ув'язнено Кіндрата Лукаша та Лукаша Лозницю.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, колгоспну худобу терміново евакуювали на схід. Десять жінок, серед яких були Марія Василівна Лукаш та Наталка Семенівна Ткаченко, перегнали її до господарства, що знаходилося за 50 кілометрів на захід від Сталінграда.

8 липня 1941 року у селі з'явилися німецько-фашистські війська. Під час окупації у В.Слободі діяв поліцейський відділок, що складався з трьох поліцаїв: Федора Ткаченка, Андрія Лукаша та Костянтина Лозниці. Однак весело-слобідчани не хотіли коритися ворогу, брали активну участь у боротьбі з фашистами, поповнюючи загони партизанів.

Замісник голови колгоспу імені Шевченка Крисан Оверкович Паламар був призначений головою бишівської районної управи М. Каркліном управителем громадського двору. Латиш Карклін активно співпрацював з партизанами і зумів організувати підпільну групу, що складалася з керівників господарств навколишніх сіл та надавала значну підтримку партизанським загонам. До цієї групи входив і Крисан Оверкович. Він давав партизанам зерно з комори господарства. А одного разу комора була пограбована бандитами, які під іменем партизан зайшли у село. Карклін, який постійно захищав своїх підлеглих, після викриття його діяльності німцями покінчив життя самогубством, і це призвело до трагічних наслідків. Після визволення села К.О. Паламар був заарештований і засуджений як ворог народу та відправлений на Колиму, де незабаром і помер. На початку 60-х років справу було переглянуто. Крисан Оверкович Паламар реабілітований посмертно.

* * *

Відступаючи, німці зруйнували всі колгоспні будівлі, клуб, приміщення кооперації, 10 хат колгоспників. Під час визволення села у листопаді 1943 року загинули 10 радянських воїнів, які поховані на місцевому цвинтарі.

Стійко пережили селяни післявоєнне лихоліття.

Під час голоду 1946-1947 років люди збирали та їли гнилу картоплю, їздили по зерно до Білорусі та західних областей України. На щастя, тоді ніхто не помер.

До 1954 року були відбудовані всі колгоспні будівлі, у 1959 році встановлено пам'ятники В.І. Леніну та загиблим у Вітчизняній війні воїнам.

У 1955 році колгосп імені Шевченка очолив генерал-залізничник, тридцяти тисячник Борис Іванович Лоскутов. Це був вимогливий до себе і до людей керівник, вмілий організатор. За недовгий час його керівництва господарством значно поліпшилося життя людей.

Новозбудований тваринницький комплекс у ті часи був найкращим у Бишівському районі. Територію прикрашали чудові алеї, численні квітники, дві скульптури, у приміщеннях на підвіконнях стояли кімнатні рослини. У селі була відкрита лазня, діяв млин. Зразкове господарство не раз відвідували всеукраїнські делегації.

Б.І. Лоскутов був ініціативним, справедливим господарем. Уже в перший рік свого головування він відступив від загальноприйнятих правил і віддав перший зібраний хліб не державі, а колгоспникам. Мотивуючи своє рішення перед районним керівництвом, Борис Іванович сказав: "Сначала накормить людей - потом требуют работу с них. У государства хлеб был, есть и будет." Того ж року колгосп імені Шевченка першим у районі виконав поставки зерна державі.

Усі свої дії як керівник господарства Б.І. Лоскутов узгоджував із селянами. Люди дуже поважали і підтримували його. Вони й дотепер згадують духовий оркестр, який Борис Іванович виводив у поле, щоб підбадьорити працюючих, аби швидше завершити збір урожаю. Вперше за весь час існування колгоспу селяни отримали по одному карбованцю за трудовень. Наприкінці 50-х років, крім грошей, колгоспники додатково одержували від господарства багато продовольства, хто потребував - будівельні матеріали на відбудову осель.

Але, як часто буває, цю людину за його чесність та принциповість незабаром покарали. На обласному семінарі Борис Іванович виступив з критикою хрущовської аграрної політики, за що районним керівництвом був виключений з партії та засуджений до 10 років тюремного ув'язнення.

Мешканці В.Слободи та навколишніх сіл писали численні скарги на ім'я керівників району, області, захищаючи Б.І. Лоскутова, просили повернути їм цього талановитого господаря. Незабаром Борис Іванович був звільнений. Його поновили в партії, відновили на посаді і виплатили заробітну платню за ті два роки, що він провів у в'язниці.

Щороку, на Свято перемоги, Б.І. Лоскутов, вже не будучи головою колгоспу, приїздив до Веселої Слободи, цікавився справами господарства, спілкувався з керівниками і простими колгоспниками. Усі, хто його знав, і досі згадують про цю людину з теплотою, вдячністю і повагою.

На 1966 рік за колгоспом було закріплено 1156 гектарів землі, у тому числі 828 гектарів орної, 17 гектарів садів, які вирубали в 1985-1986 роках. 1953 року село було повністю електрифіковане і радіофіковане, у 1958 з'явився перший телевізор. На 1963 рік у селі нараховувався 141 двір.

У 1948 році відновила роботу школа. Її очолив Петро Григорович Марчук, який понад 40 років віддав педагогічній роботі. П'ятнадцять років він працював директором Веселослобідської школи. Будучи людиною активною, дієвою, разом з учнями посадив біля школи фруктовий сад. Врожаї яблук, зібрані школярами, возили на реалізацію аж до Росторгуєва, що в Підмосков'ї. За отримані кошти купували навчальне приладдя та матеріали для ремонту школи.

Учні Веселослобідської школи.

Фото 1949 року.

З ініціативи П.Г. Марчука було також обладнано столярну майстерню та спортивний майданчик.

Разом із школярами Петро Григорович змайстрував клітки для кролів, і невдовзі при школі організували кролеферму, яка нараховувала понад 300 голів живності.

Завдяки зверненням Петра Григоровича до Міністерства освіти Радянського Союзу було обладнано фізичний та хімічний кабінети школи, привезеними зі столиці дидактичними матеріалами та приладами.

П.Г. Марчук користувався великою повагою серед учнів та колег.

ЇЇ ЗВАЛИ СЕРГІЄМ

У 1970 році у селі відбулася пам'ятна подія, про яку писали навіть у центральних газетах Радянського Союзу.

...З дитинства Люба Карцева, дочка робітника радгоспу "Караваєво", що в Костромській області (Російська Федерація), мріяла про військову службу.

У 1940 році вона приїхала до Ленінграда. Удень працювала, а ввечері відвідувала курси медсестер.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, Любі було всього 17 років. Вона добровільно вступила до лав Червоної армії і стала санінструктором. Уже в перший рік війни дівчина винесла з поля бою 26 тяжко пораних бійців, за що була нагороджена орденом Червоного Прапора. Потім дівчина потрапила до загону розвідників.

Згадує подруга Люби, колишня розвідниця Євдокія Микитівна Чернишова:

"У 19 років гвардії лейтенант Карцева - командир розвідгрупи 241-ї стрілецької дивізії. На її рахунку важливі відомості про чисельність та дислокації ворожих військ. Тоді вона діяла під чоловічим іменем Сергій. Згодом за мужність Люба була нагороджена ще одним орденом Червоного Прапора, медаллю "За відвагу", іншими бойовими відзнаками. У 19 років вона була тричі тяжко поранена, довго перебувала в госпіталях. У музеї Радянської армії у Москві експонується бюст героїні роботи скульптора І.Г. Першудчева"

Та не судилося дівчині дожити до світлого Дня перемоги. Визволяючи Україну від німецько-фашистських загарбників, гвардії лейтенант, командир полкової розвідки Любов Йосипівна Карцева 22 листопада 1943 року загинула смертю хоробрих під Мар'янівкою. Під іменем Сергій їй було поховано в братській могилі села Весела Слобода. Допомогла виявити це Є.М. Чернишова, вчителька 64-ї школи міста Волгограда. Перебуваючи в Москві, вона відвідала музей Радянської армії і побачила бюст Л.Й. Карцевої. Це дуже схвилювало жінку, адже в 1943 році вони розлучилися назавжди.

У 1965 році з ініціативи Є.М. Чернишової "червоні слідопити", учні п'ятого класу 64-ї школи міста Волгограда розпочали пошуки місця загибелі і могили Л.Й. Карцевої. Вони писали до архівів Києва, Москви, на телебачення, до військкоматів, до піонерів-слідопитів багатьох областей Радянського Союзу. Нарешті у лютому 1970 року їх наполеглива праця увінчалася успіхом. Лист з України, від другокласників Веселослобідської початкової школи волгоградці читали з великим хвилюванням. Ось кілька рядків з нього: "Люба Карцева загинула у бою за наше село Весела Слобода. Вона похована у братській могилі, що знаходиться за селом. На могилі встановлено пам'ятник радянському воїну, який в одній руці тримає автомат, а іншою притискає до грудей квіти". А незабаром до Волгограда

від учнів Веселослобідської школи, сільської ради та правління колгоспу прийшов лист-запрошення.

На святкування 25-ї річниці перемоги над німецько-фашистськими загарбниками у Веселу Слободу приїхали десятикласники Волгоградської середньої школи №64 Олександр Спіцин та Віктор Божаткін зі своїм класним керівником Є.М. Чернишовою, а також Любині сестри Віра Воробйова та Надія Бакунова. Дорогим гостям веселослобідчани влаштували тоді теплу зустріч.

"Це була незабутня зустріч, - згадує Євдокія Микитівна Чернишова. - У цей день біля пам'ятника відбувся мітинг. Сестри, мешканці села були безмежно вдячні червоним слідопитам із міста Волгограда³".

* * *

У 1970 році колгосп імені Шевченка об'єднався із грузецьким "Комуністом" у нове господарство "Прапор комунізму". Усі установи було поступово перенесено до Грузького. Закрили дитячий садок, у 1975 році - школу. Після закриття сільської ради, Весела Слобода, постановою Верховної Ради УРСР від 24 травня 1976 року, перейшла у безпосереднє підпорядкування Гружчанської сільської ради. Зараз там 108 дворів, працює бібліотека, клуб, фельдшерський пункт, магазин. У середині 90-х років XX століття населений пункт було повністю газифіковано.

Навколо Веселої Слободи знаходяться урочища, що мають назви: Піхурове, Кедорове, Кисельове, Зайцеве, Іванкове, Тимошине.

Вулиці⁴

Таблиця 7

Офіційна назва	Історична назва	Походження історичної назви
Щорса	Шулявка	Вулиця названа Дімою Бетулінським, можливо на честь київської Шулявки
Леніна	Микитівщина	Першим поселенцем тут був робітник Діми Бетулінського Микита Лозниця
Комсомольська	Кирилівщина	Першим поселенцем був Кирило Ткаченко
Кірова	Піхурівщина	Вулицю заснувала родина Піхурів, яка переїхала до Дімовки з хутора Зіняк (урочище Піхурові Кущики)
Кірова	Синівщина	Тут оселилися діти Антона Ткаченка, яких в народі називали "Сині" (від "синь")
	Угалівщина	Колись тут жили брати Ковалі, яких називали в народі "Гальові брати". Вулиця — "у Гальових братів" — Угалівщина

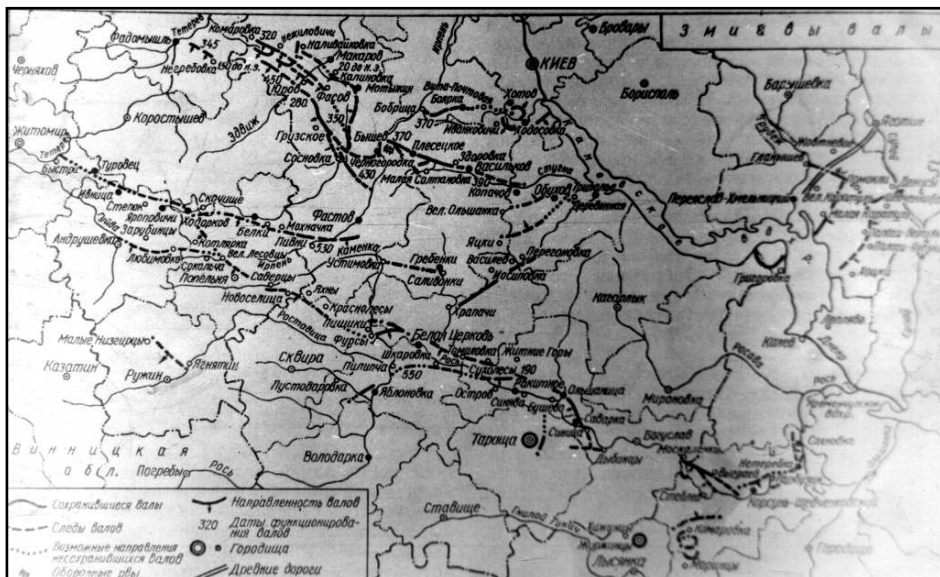
³ Відомості надано Гружчанською загальноосвітньою школою I—III ступенів.

⁴ План-схему Веселої Слободи дивіться у книзі Є.Букета "Історія українського села Грузьке" (3; С.44).

Таблиця 8

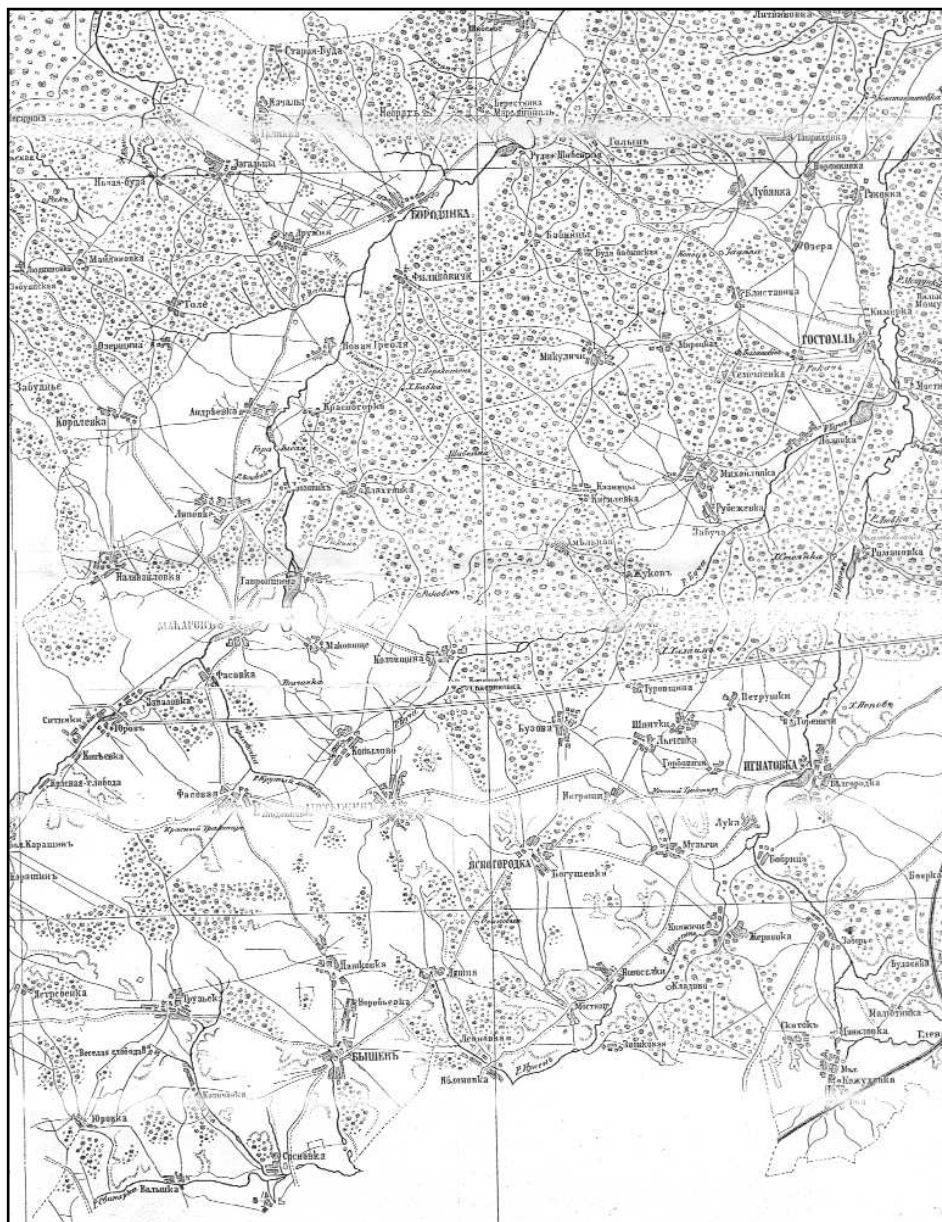
Рік	Кількість
1851	324
1857	224
1865	146
1867	162
1887	481
1900	638
1918	753
1963	414
1966	431
1968	397
1970	376
1997	170
1998	177
1999	183
2000	179

Додаток 9

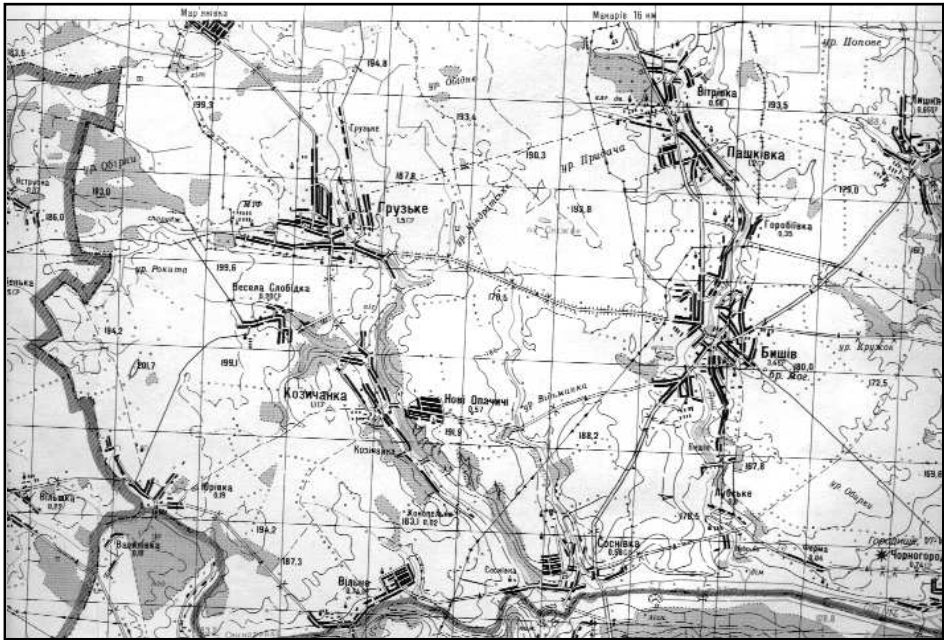
**Південно-західна частина Київського повіту
(за картою Шуберта, кінець XIX століття)**

Додаток 10

Козичанка на карті України

Додаток 11

Козичанські землі

Додаток 12

IX-XIII століття - Зі східного боку від сучасної Козичанки існувало давньоруське городище - укріплення при Четвертому Змієвому валу. Це підтверджують і археологічні розкопки. За легендами, городище називалося Відьманкою (можливо, від староруських "віедає", "віедома" - проводити, вести).

1240 - Відьманка була зруйнована монголо-татарами. Легендарна дата заснування Козичанки при землянці старого пастуха Козія.

Середина XVII століття - Перші письмові згадки про село Козичанку, пов'язані з поміщиками Харлінськими.

1746 - Гайдамацький загін Гапона (уродженця містечка Рожева) розгромив садибу козичанського орендаря.

Вересень 1757 - З Козичанки втекли кріпаки шляхтича Харлінського.

1780 - Поміщик Харлінський побудував дерев'яну церкву в ім'я Різдва Христового та наділив її землею. До того жителі Козичанки були прихожанами грузецької церкви.

7.02. 1843 - Село Козичанку разом із Пустою Вільшкою (нині - Вільне) та поміщицькою частиною села Соснівки купує з громадських торгів Гаврило Кржижанівський.

1844 - Кржижанівський побудував у Козичанці винокурний завод.

1845 - Згоріла церква.

9 квітня 1847 - Козичанський винокурний завод був спалений. Винним у підпалі визнали мешканця села Андрія Форостовця.

1849 - На місці старої була побудована нова церква, теж в ім'я Різдва Христового.

1854-1855 - М. Стобинська вимагає від Франца Харлінського гроші, які вона позичала на козичанський маєток ще у 1823 році.

1861 - При церкві Різдва Христового в Козичанці було відкрито однокласну приходську школу.

1876 - Після смерті батька Казимир та Антон Кржижанівські Вільшку з маєтком та 666 десятинами землі при ній продали генерал-майору Павлу Івановичу Кашпему.

1879 - Від козичанського маєтку була продана поміщика частина Соснівки. Її разом з 118 десятинами польової землі та 60 десятинами лісу придбав Павло Емілійович Ромер - дійсний статський радник.

90-ті роки XIX століття - Виникають хутір Відьманка (На 1900 рік: 2 двори, 23 мешканці, 7,5 десятини орендованої землі) та хутір Майдан (На 1900 рік: 1 двір, 5 мешканців, 12 десятин землі). Там на своїй землі оселяються найзаможніші селяни.

2.05. 1898 - Пожежа в Козичанці.

На 1900 рік у Козичанці було 111 дворів, у яких проживали 1319 осіб (629 чоловіків та 690 жінок). Землі було 2354 десятини, із яких поміщикам належало 889 десятин, церкві - 45, селянам - 1412, іншим мешканцям - 8 десятин. Господарство у поміщиків і селян велося за трипільною системою.

У селі на 1900 рік діяли: одна православна церква, одна приходська школа, два поміщицькі водяні млини з одним робітником у кожному та дві торгові лавки. Пожежній частині села Козичанки належали дві бочки та два багри (довга жердина з гаком), вона утримувалася за рахунок селянського товариства, яке витратило на її потреби близько двох рублів на рік. Селянське товариство мало один хлібний магазин.

1903 - Селянин П.Б. Рябчук був звинувачений у зберіганні та розповсюдженні прокламацій РУП.

17-19 червня 1906 - Селянські заворушення в Козичанці.

1906 - Антон Крижанівський, наляканий заворушеннями, продає 500 десятин землі поміщикові Йосипу Шептицькому, а решту швидко розпродав серед селян.

Початок XX століття - Виникають Юхименків Хутір, Козичанський Хутір, хуторяни оселяються в урочищі Пилипонському та інших.

1908 - Шептицький продав маєток Антоніні Підгорській.

25 квітня 1911 - В селі відкрилася нова школа. Це була земська чотирікласна школа, в якій навчались майже всі діти.

Осінь 1914 - А. Підгорська продає свою економію і землі. Їх купили заїжджі селяни: Семен Лініченко, Влас Карпович, Петро Барченко, брати Сергій та Євмен Куценки та Нестор Лукинчук, яких за те, що оселилися на горі називали Горовими.

Грудень 1917 - В Козичанці побували вільні козаки Центральної Ради.

Лютий 1918 - Новоутворений комітет незаможних селян на чолі з Пилипом Опанасовичем Купченком згідно з розпорядженням Бишівського волосного революційного комітету почав розподіл колишньої поміщицької землі. Родини Юхименків і Горових віддають тієї ж зими частину своїх земель селянському товариству.

Літо 1918 - Німці примусили жителів Козичанки платити контрибуцію - два мішки зерна з кожної хати.

1919 - У селі побували денікінці та більшовики.

1920 - У селі з'явилися білополяки. Ходили по хатах і забирали продукти, хатні речі, одяг, а також домашню худобу та птицю, мотивуючи тим, що нібито по правий берег Дніпра їхня земля. Цього ж року вони зі свого літака скинули бомби на Бишівський базар. Було багато вбитих і поранених, зокрема, жителів Козичанки.

1921 - Більшовики розстріляли в селі 19-річного юнака Івана Саченка, який нібито був раніше в загонах денікінців.

1921 - Радянська влада відновила комнезам, на чолі якого став Тимофій Андрійович Цируль. Розпочала свою роботу сільська рада, першим головою якої був Семен Овсіанович Кучер.

1922 - Було створено кредитове товариство, споживче товариство та комітет взаємодопомоги селянам. З метою подолання неписьменності серед дорослого населення відкрито хату-читальню.

У приватному секторі діяли водяний і паровий млини, три вітряки, олійниця.

1923 - Після адміністративно-територіальної реформи Весела Слобода на деякий час перейшла в підпорядкування Козичанської сільської ради.

1924 - В Козичанці було створено комсомольську організацію.

1925 - Відкриті перші дитячі ясла, які очолила Чудновська - медичний працівник Київського паровозоремонтного заводу, робітники якого у той час були шефами Козичанки. У яслах було багато дитячих іграшок, добре харчували дітей. Вихователями там працювали колишні робітниці.

1926 - У селі почало діяти молочарське товариство, першим керівником якого був комсомолец Петро Кирилович Кращенко. Основною спеціалізацією товариства було виготовлення масла, яке експортували до країн Європи.

1928 - Закриття церкви. В її приміщенні було відкрито клуб.

Грудень 1928 - Дев'ять селян об'єдналися у сільськогосподарську артіль "Праця".

1930 - Артіль "Праця" переїхала на гору із садиби Федора Гоничького. Почалася колективізація. Її жертвами стали заможні селяни, які тяжкою працею попередніх років покращили своє життя. Микола Гнатович Мельник, одноосібник, засуджений у 1930 році до трьох років заслання. Був реабілітований у 1992 році посмертно. В селі зникає створений за часів непу промисловий потенціал.

1931 - Було створено семирічну школу.

1931 - 28 селянських господарств об'єдналися із сільськогосподарською артіллю "Праця" у колгосп імені 50-річчя Київських головних майстерень (КГМ).

1932-1933 - Голодомор. У Козичанці вимерли, за різними даними, від 230 до 300 осіб. Були випадки людоджерства.

1933 - Керівництво Брусилівського району, до якого в той час належала Козичанка, ліквідувало цей маслозавод і перевезло обладнання до аналогічного підприємства у Брусилова.

1934-1935 - Сельчани посадили на горі прекрасний сад загальною площею 12 гектарів.

1936 - Вступає в силу указ про знесення хуторів. Протягом кількох років до села Козичанки переносять Відьманку, Майдан, Ятуб та інші дрібніші поселення.

30-ті роки XX століття - В Козичанці працював цегельний завод, який виготовляв цеглу-сирець.

1937 рік знову лишив в історії Козичанки чорну сторінку. Тоді, як і по всій Україні, у селі шукали "ворогів народу". Було заарештовано шість чоловік. П'ятеро отримали різні терміни покарання, а Яків Олексійович Круць, 1883 року народження, колгоспник, був засуджений до розстрілу в 1938 році. Реабілітований 1989 року посмертно.

1937 - Безслідно зникла написана жителькою села Круць історія Козичанки "на давній лад" - перша праця на подібну тематику не тільки в селі, а й у всьому районі.

1938 - Вчителька Ольга Дмитрівна Несходовська була нагороджена Орденом Леніна.

Перші дні війни - Понад 250 жителів села були мобілізовані до лав Червоної армії. Колгоспну худобу було терміново евакуйовано з Козичанки. Очолила піший перегін худоби аж за Волгу Тусина Михайлівна Купченко.

8 липня 1941 - Село Козичанка опинилося під владою німецько-фашистських загарбників.

Під час окупації було зруйновано і пограбовано всі тваринницькі ферми, будинок дитячих ясел, сільмаг та приміщення молочного заводу. Окупантами із села вивезено 4,5 тисячі центнерів зерна, багато збіжжя та худоби. Село Козичанка було підпорядковане грузецькій комендатурі.

У селі діяв осередок Організації Українських Націоналістів, які в перші дні війни дуже активно агітували за вільну Україну, з надією на звільнення рідної землі від радянського рабства за допомогою німців.

Сергій Феодосійович Олексієнко на перших зборах селян, що були організовані представниками ОУН-Б і проходили на горі, заспівав "Ще не вмерла Україна", за що згодом, у 1945 році, був засуджений на 10 років тюремного ув'язнення. Реабілітований у 1992 році посмертно.

Під час окупації було відновлено роботу церкви. Жителі села активно долучалися до партизанського руху.

8 листопада 1943 - Частини 135-ї і 140-ї стрілецьких дивізій Першого Українського фронту визволили Козичанку від німецько-фашистської окупації.

У бою за визволення села, що тривав цілий день і закінчився о третій годині ночі, загинули 23 радянські воїни, які поховані у братській могилі, та п'ять німців, що теж були поховані у селі. Був також збитий радянський літак.

126 мешканців села загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни. Багато жителів було нагороджено орденами й медалями за виявлений у боях героїзм. Вихідцями із села є три полковники, чотири майори, 23 офіцери.

1944 - Після трирічної перерви, єдиної за весь час від заснування 1861 року, відновила роботу Козичанська семирічна школа.

1944 - В Козичанці було відкрито медпункт. Його збудовано на місці колишньої попівської хати. Першим лікарем був Дмитро Галіус. Відновлено колективне господарство, яке назвали іменем Леніна.

Листопад 1944 - Церкву закрили і відновили в її приміщенні клуб.

1946 - Козичанку, де відбувався міжрайонний семінар, відвідав письменник, депутат Верховної Ради СРСР Олександр Євдокимович Корнійчук. Він виступив перед делегатами семінару та громадськістю села.

Зима 1946-1947 - Від голоду в Козичанці померли кілька осіб.

1949 - За наказом районного керівництва церковну будівлю розібрали.

1954 - На місце розібраної церкви перенесли магазин, що знаходився до того в будівлі другого млина. Магазин діяв там до 1979 року, допоки не збудували нове приміщення на центральній площі.

1954 - До Козичанки був направлений для керівництва колгоспом імені Леніна тридцятитисячник Юрій Миколайович Кун. До 1957 року було досягнуто значних результатів у вирощуванні зернових, льоноволокна, овочівництві, тваринництві.

1956 - Відкрили сільський клуб на 250 місць, зведений з матеріалів розібраної церкви. Того ж року було обладнано дитячі ясла і збудовано приміщення контори колгоспу, яка до того розміщувалася у будинку пані Підгорської.

Кінець 50-х років XX століття - Антон Левкович Коновал спроектував козичанський колгоспний ставок і новий міст через річку Сивку. Будівництво їх завершилося у 1961 році.

1957 - Електрифікація села.

1958 - Встановлення пам'ятника В.І.Леніну в повний зріст.

1966 - Було збудовано другий козичанський ставок разом із системою малого зрошення за ініціативою Петра Григоровича Марчука.

60-ті роки XX століття - До Козичанки з Києва почали їздити автопелікани. Прямі рейси до села відправлялись у вихідні дні з площі Перемоги.

1969 - Зведено обеліск пам'яті за проектом місцевого вчителя, а пізніше голови сільської ради Григорія Миколайовича Паламаря.

Початок 70-х років XX століття - Силами колгоспу була вимощена каменем дорога Козичанка - Бишів, велика заслуга у спорудженні якої належить голові сільської ради Григорію Миколайовичу Паламарю. За проектом Г.М. Паламаря також було обладнано стадіон. Єдина у селі асфальтова дорога була збудована на початку 80-х років XX століття.

1974 - За Державною програмою укрупнення господарств, колгосп імені Леніна був приєднаний до соснівського колгоспу "Авангард", основною спеціалізацією якого було тваринництво.

1974 - Засновано хор-ланку козичанського клубу, який згодом дістав назву "Криниченька".

4 лютого 1975 - Під керівництвом Катерини Василівни Кращенко Будинок культури вперше отримав звання культурно-освітньої установи відмінної роботи.

1979 - Землі колишнього колгоспу імені Леніна були закріплені за гру-зецьким господарством "Прапор комунізму".

28 серпня 1986 - Будинки, збудованого на місці козичанського кол-госпного саду села Волинського, прийняли своїх мешканців - потерпілих від наслідків Чорнобильської катастрофи жителів села Опачичі, яких спо-чатку, ще 4 травня, тимчасово поселили у Копиліві. Для 726 жителів було збудовано 221 будинок на дев'яти вулицях.

1986 - В Козичанці збудували школу, що прийняла своїх перших учнів 1987 року, було відкрито лазню, яка функціонувала кілька років.

1987 - До Козичанки було евакуйовано колгосп імені 1 Травня із за-брудненої зони.

Кінець 80-х років XX століття - Відкрито автобусний маршрут "Кози-чанка - Макарів".

10 липня 1991 - Поселення при Козичанці, назване будівельниками Волинським, отримало офіційну назву - Нові Опачичі. Тоді ж було утворе-но окрему Опачицьку сільську раду Макарівського району Київської об-ласті.

Початок 90-х років XX століття - Юрієм Івановим у Козичанці був створений перший приватний музей предметів народного побуту. Поча-лося відродження народних традицій.

Перша половина 90-х років XX століття - Газифікація села Нові Опа-чичі та центральної частини Козичанки.

1993 - Реорганізація колгоспу імені Першого травня, керівництво гос-подарства вирішило провести повне розпаювання майна серед членів колективного сільськогосподарського підприємства. Але техніку забрало лише керівництво колгоспу та їхні прибічники, і до того ж фактично за безцінь. Господарство виявилось остаточно розореним.

Це викликало обурення членів колишнього колгоспу. Вони вимагали не-гайної відставки керівників, повернення проданої техніки й відновлення нормальної роботи КСП, але спроби все повернути були марними.

Про цей конфлікт телекомпанією "Вежа" було знято двосерійний те-лефільм, який демонструвався в програмі "Вільний селянин". Справа за-вершилася у **1995 році** звільненням керівника КСП Ф. П. Самусенка. Проте заміна керівництва не принесла позитивних змін.

Ситуація почала поліпшуватися лише після Аграрної реформи в Україні. У Козичанці **в березні 2000 року** було організовано ТОВ "Агрофірма "Промінь". До управління господарством прийшла нова команда керівників, і вже їхні перші кроки відродили у трудівників надію на краще.

Список використаної літератури

1. Алфавитный список населённых мест Киевской губернии. - К.: Изд-во Киевского губернского статистического комитета, 1900.
2. Антонович В. Б. Археологическая карта Киевской губернии. - М., 1895.
3. Букет Є.В. Історія українського села Грузьке. - К.: Логос, 2001, - 48 с.
4. Воссоединение Украины с Россией. - М.: АН СССР, 1951. - Т. 3.
5. Історія Києва. - К.: Наукова думка, 1984. - Т.2/ Головна редакція історичної літератури, - 464 с.
6. Історія міст і сіл УРСР. Київська область - К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1970, - 792 с.
7. Кавуненко О. За межею бабиного літа. - Краків: Pit, 2000, - 64 с.
8. Ленінська зоря (газета Макарівського району Київської області). - 1989. - серпень.
9. Лещенко М.Н. Селянський рух на правобережній Україні в період революції 1905-1907 рр. - К., 1955.
10. Павленко Г.П. Розбите серце. - К.: Ліра, 1995, - 48 с.
11. Похилевич Л. Сказания о населённых местах Киевской губернии. - К., 1864.
12. Похилевич Л. Уезды Киевский и Радомысльский. - К., 1887.
13. Радянська енциклопедія історії України: В 4 т. - К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1970.
14. Словник гідронімів України. - К.: Наукова думка, 1979.
15. Список дворян Киевской губернии. - К., 1906.
16. Список поселень Київщини: Видання газети "Вісник Київського губвиконкому". - К., 1924.
17. Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. - К., 1852.
18. Zrodla dziejowe, t. 20. Warszawa, 1894.

Рукописні матеріали

19. Архіви Козичанської школи.
20. Козичанка. Давня історія/ Підготував спеціально для "Історії українського села Козичанки" В. В. Обухівський, вересень 2001 р.
21. Марчук П.Г. Історія Веселої Слободи. - Веселослобідська школа, 1963 р.
22. Обухівський В.В. Археологічні пам'ятки рідного краю в далекому минулому. 1997 р.
23. Сімейний архів І.В. Карповича
24. Сліпець І.С., Ходак П.Г., Марчук П.Г. Історія села Козичанки Макарівського району Київської області. - Козичанська школа, 1963 р.

25. Статистичні звіти Козичанської та Опачицької сільських рад Макарівського району Київської області.

26. Форостовець М.І. З історії Веселослобідської школи. - Веселослобідська школа.

27. Чорна сповідь моєї вітчизни. - КШ, 1993 р.

28. ЦДІАК України, ф. 2, оп. 1, спр. 54.

29. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1009, спр. 56.

30. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 1, спр. 7625.

31. ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1010, спр. 200.

Про минуле села Козичанки розповіли

Бедрицький Федір Миколайович

Гоницький Федір Васильович

Євстратова Лідія Василівна

Іванова Галина Іванівна

Кращенко Катерина Василівна

Круць Марія Сергіївна

Лініченко Клавдія Семенівна

Мартиненко Лідія Харитонівна

Очеретян Віра Степанівна

Очеретян Сергій Архипович

Павленко Галина Петрівна

Паламар Якилина Миронівна

Суховій Ганна Федорівна

Суховій Іван Петрович

Ткаченко Володимир Іванович

Ткаченко Іван Миколайович

Ходак Василь Михайлович

Ходак Катерина Олексіївна

Ходак Панас Гордійович

Ярош Віктор Григорович

Про минуле Веселої Слободи розповіли

Букет Валентина Леонідівна

Лозниця Фросина Василівна

Лукаш Ганна Ониськівна

Лукаш Іван Григорович

Суховій Іван Петрович

Ткаченко Іван Миколайович

Ткаченко Наталка Семенівна

Федоненко Анатолій Іванович

Ярош Віктор Григорович

Автор дякує за допомогу в зібранні матеріалів

Букет Аллі Михайлівні
Букету Василю Миколайовичу
Довгому Анатолію Васильовичу
Карпович Аллі Іванівні
Кращенко Миколі Миколайовичу
Кривобоку В'ячеславу Петровичу
Лініченко Клавдії Семенівні
Мартиненко Лідії Харитонівні
Марчук Тамілі Федорівні
Ткаченку Івану Миколайовичу
Ходаку Панасу Гордійовичу
Паламар Неллі Степанівні

**Дякую за допомогу в зібранні матеріалів по Веселій Слободі
членам Гружчанського сільського осередку Всеукраїнської
молодіжної громадської організації "Молода Просвіта"**

Бабенку Олегу
Букету Артему
Букету Віталію
Довгому Сергію
Завгородньому Дмитру
Завгородньому Ігорю
Титаренко Людмилі

ЗМІСТ

Передмова	5
Перше поселення на козичанських землях	8
Заснування Козичанки	11
Історична довідка	13
Власники Козичанки у XVI-XIX століттях	14
Історія козичанської церкви	16
Розвиток села наприкінці XIX - на початку XX століття	19
Селянське повстання 1906 року	23
Козичанка у 1907-1914 роках	24
Нові господарі поміщицьких земель	27
Громадянська війна	30
Перші роки Радянської влади	32
Колективізація	36
Спогади про голодомор	38
Козичанка у довоєнний період	39
Спогади про окупацію	42
Повоєнна відбудова	47
Село в 60-80 роки XX століття	52
Історія Нових Опачичів	55
Видатні козичанці	57
Козичанка в роки Незалежної України	66
Природні умови села Козичанки	69
Додатки	72
Список використаної літератури	95

Фото А. Марчука, 2001

Букет Євген Васильович народився 23 жовтня 1981 року в місті Києві. Але його батьківщиною є село Грузьке, що на Київщині. У 1999 році він закінчив Грузчанську загальноосвітню школу I-III ступенів. Цього ж року вступив на фізико-математичний факультет НТУУ "КПІ". Після закінчення першого курсу переведений до Київського національного університету імені Тараса Шевченка на механіко-математичний факультет, де навчається і тепер (спеціалізація - геометрія і топологія).

У червні 2000 року почав досліджувати історію рідного краю. Уже перші його кроки були досить вдалимими, і 21 листопада 2000 року він презентував перед громадськістю рідного села свою першу книгу - "Історія українського села Грузьке", яка в липні 2001 року вийшла друком у видавництві "Логос" (м. Київ).

Історія Козичанки - друга книга автора. У творчих планах Є. Букета ще кілька дослідницьких задумів на краєзнавчу тематику, постійно публікується у періодиці.

З листопада 2001 року - член Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Молода Просвіта" та ВУТ "Просвіта" імені Т. Шевченка.

24 березня 2002 року на установчій Конференції був обраний до Правління Всеукраїнської "Молодої Просвіти". З 27 липня 2002 року очолює Макарівський районний осередок ВМГО "Молода Просвіта" в Київській області. 20 березня 2003 року Є. Букета обрано Головою осередку "Молодої Просвіти" Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Живе у Києві та в Грузькому. Е - mail: jb@mail.univ.kiev.ua

Передмова: В. Обухівський
Художнє оформлення: А.Марчук.
Редагування: В. Остапченко, О. Остапченко.
Макет: ВХ[студію], М. Боголій
Сканування: С.Вандаловський.
Комп'ютерний набір: В.Дорощук, О.Крупка.